

Redakcja naukowa
Marzenna A. Weresa

POLSKA

RAPORT O KONKURENCYJNOŚCI 2013

Wymiar krajowy i regionalny

INSTYTUT GOSPODARKI ŚWIATOWEJ
SZKOŁA GŁÓWNA HANDLOWA W WARSZAWIE
WARSZAWA 2013

Publikacja jest wynikiem badań statutowych Kolegium Gospodarki Światowej SGH, finansowanych ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i prowadzonych przez zespół badawczy Instytutu Gospodarki Światowej SGH.

Recenzent

Krystyna Gawlikowska-Hueckel

© Copyright by Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2013

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej publikacji bez zgody wydawcy zabronione.

Wydanie I

ISSN 2083-2281

ISBN 978-83-7378-819-0

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza

02-554 Warszawa, al. Niepodległości 162

tel. 22 564 94 77, 22 564 94 86, fax 22 564 86 86

www.wydawnictwo.sgh.waw.pl

e-mail: wydawnictwo@sgh.waw.pl

Aktualizacja okładki

Studio Graficzne AGAT Jerzy Burski

Skład i łamanie

DM Quadro

Druk i oprawa

QUICK-DRUK s.c.

tel. 42 639 52 92

e-mail: quick@druk.pdi.pl

Zamówienie 99/V/13

Spis treści

Przedmowa	7
-----------------	---

CZĘŚĆ I PORÓWNANIE WYNIKÓW GOSPODARCZYCH I POZYCJA KONKURENCYJNA POLSKI W 2012 ROKU

Rozdział 1

Rozwój gospodarczy i realna konwergencja	11
1.1. Analiza porównawcza wyników gospodarczych w 2012 roku	12
<i>Zbigniew Matkowski, Ryszard Rapacki, Mariusz Próchniak</i>	
1.2. Konwergencja poziomów dochodu	46
<i>Zbigniew Matkowski, Mariusz Próchniak</i>	
1.3. Zróżnicowanie dochodów i ubóstwo w Polsce	67
<i>Patrycja Graca-Gelert</i>	

Rozdział 2

Pozycja konkurencyjna w zewnętrznych stosunkach gospodarczych	93
2.1. Konkurencyjność polskiej wymiany towarowej w 2012 roku	93
<i>Elżbieta Czarny, Katarzyna Śledziewska</i>	
2.2. Atrakcyjność inwestycyjna Polski	119
<i>Tomasz M. Napiórkowski</i>	
2.3. Bilans płatniczy Polski, oficjalne rezerwy, zadłużenie zagraniczne	132
<i>Bogdan Radomski</i>	

CZĘŚĆ II CZYNNIKI KONKURENCYJNOŚCI POLSKIEJ GOSPODARKI W 2012 ROKU

Rozdział 3

Zasoby i ich produktywność	141
3.1. Zasoby ludzkie	141
<i>Mateusz Mokrogulski</i>	
3.2. Inwestycje i infrastruktura techniczna	156
<i>Ireneusz Bil, Piotr Maszczyk</i>	

3.3. Nauka, technika i innowacje	173
<i>Beata Michorowska</i>	
3.4. Zmiany łącznej produktywności czynników wytwórczych	185
<i>Mariusz Próchniak</i>	

Rozdział 4

Polityka gospodarcza, instytucje i ich jakość	213
4.1. Polityka gospodarcza w 2012 roku i jej wpływ na konkurencyjność	213
<i>Jan W. Bossak</i>	
4.2. Rozwój systemu finansowego w Polsce	222
<i>Oskar Kowalewski</i>	
4.3. Jakość otoczenia biznesu w Polsce	236
<i>Aleksander Sulejewicz</i>	

CZĘŚĆ III

KONKURENCYJNOŚĆ REGIONÓW I POLITYKA REGIONALNA W POLSCE

Rozdział 5

Pozycja konkurencyjna regionów: Polska na tle UE	251
5.1. Konkurencyjność regionów w Polsce a rozwój klastrów przemysłowych	251
<i>Arkadiusz Michał Kowalski</i>	
5.2. Struktura handlu zagranicznego polskich województw	266
<i>Adam A. Ambroziak</i>	
5.3. Regionalne systemy innowacji i polityka innowacyjna – polskie regiony na tle innych regionów z UE	293
<i>Marzenna Anna Weresa</i>	
5.4. Polskie regiony na mapie atrakcyjności inwestycyjnej UE	315
<i>Hanna Godlewska-Majkowska</i>	

Rozdział 6

Polityka regionalna a konkurencyjność polskich regionów	333
6.1. Wyzwania przed polityką regionalną Polski na tle europejskiej polityki spójności w latach 2014–2020	333
<i>Jacek Szlachta</i>	
6.2. Ocena skuteczności polityki regionalnej w Polsce	350
<i>Ewa Freyberg</i>	
Podsumowanie raportu: pozycja Polski w gospodarce światowej w 2012 roku	365
<i>Marzenna Anna Weresa</i>	

Bibliografia	369
---------------------------	------------

które mogą pełnić funkcję biegunów wzrostu, pozwala na wzmacnianie ich przewag konkurencyjnych oraz dalsze pogłębianie specjalizacji regionalnej. Dynamiczny przyrost liczby inicjatyw klastrowych w Polsce świadczy o dużym zainteresowaniu tym modelem działalności gospodarczej, jednak większość z nich znajduje się na embrionalnym etapie rozwoju. Ważne znaczenie mają więc działania polityki gospodarczej ukierunkowane na wspieranie klastrów w Polsce, w tym pokonywanie jednej z największych barier w procesie rozwoju klastrów, jaką jest niechęć do współpracy i niski stopień zaufania między podmiotami gospodarczymi.

5.2. Struktura handlu zagranicznego polskich województw

Adam A. Ambroziak

Pochodną poziomu rozwoju regionalnego, stopnia jego umiędzynarodowienia oraz konkurencyjności rozumianej jako zdolności do konkutowania na rynkach międzynarodowych, jest handel zagraniczny regionów. Celem niniejszego podrozdziału jest zweryfikowanie tezy, że wymiana handlowa z zagranicą utrwala istniejące różnice w rozwoju regionów w Polsce, a interwencje państwa realizowane bez spójnej koncepcji wzmacniają tę tendencję.

Jednym ze stymulantów rozwoju gospodarczego kraju, co jest szczególnie zauważalne na poziomie regionalnym, są inwestycje przedsiębiorców. Wpływają one na konkurencyjność zarówno poprzez napływ nowych technologii, jak i odpowiednie wykorzystanie lokalnego rynku pracy oraz powiązania z dostawcami i odbiorcami. Eksperti w zakresie badań nad handlem zagranicznym polskich regionów podkreślają, że dla tworzenia regionalnej bazy eksportowej, a przede wszystkim dla jej rozwoju w przyszłości, istotne jest to, aby struktura eksportu regionu była zgodna z tendencjami w ewolucji popytu na najważniejszych rynkach, będącymi odbiorcami eksportu podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w regionie (Gawlikowska-Hueckel, Umiński, 2005, s. 15). Kluczową zatem kwestią jest lokalizacja firm w regionach, której efektem jest sprzedaż towarów i usług zarówno na rynku krajowym, jak i zagranicznym. W konsekwencji integracja międzynarodowa, w tym handel zagraniczny, choć realizowane na poziomie państwa, mają istotny wpływ na rozwój regionów – miejsca prowadzenia działalności gospodarczej przez przedsiębiorców.

Z punktu widzenia teorii lokalizacji działalności gospodarczej A. Weber zwrócił uwagę, że głównymi czynnikami lokalizacji przedsiębiorców są koszty transportu i pracy (Friedrich, 1929, s. 124). Według A. Webera przemysł wykazuje orientację surowcową, jeśli w procesie przetwarzania surowiec traci dużą część swojej wagi lub jeśli koszt przewozu surowca jest wyższy od kosztu przewozu wyrobu gotowego. Podstawowym zarzutem

stawianym tej koncepcji są znaczne uproszczenia, przede wszystkim nieuwzględnianie roli popytu. Za pioniera badania znaczenia wielkości rynku dla koncentracji produkcji jest uważany A. Lösch, który wzbogacił pierwotną teorię A. Webera o rozważania na temat popytu. Dowodził on, że produkcja przemysłowa koncentruje się tam, gdzie jest duży rynek zbytu, który prowadzi do koncentracji przemysłu. Na dużym rynku możliwe jest bowiem uzyskiwanie przychodów z dużej skali sprzedaży bez tworzenia monopolu, a więc z zagwarantowaniem intensywnej konkurencji i dobrego dostępu do rynku, co powoduje redukcję kosztów funkcjonowania firm (Lösch, 1961, s. 80–85; Zielińska-Głębocka, 2008, s. 17–18). Inne podejście do wyjaśnienia decyzji o lokalizacji podmiotów gospodarczych przedstawił G. Myrdal, który wskazywał, że koncentracja przemysłu w poszczególnych regionach wynika w dużym stopniu z istniejących tam dobrych warunków geograficzno-gospodarczych (Myrdal, 1958, s. 48–49). Dla lokalizacji przemysłu według A. Marshalla, znaczenie mają korzyści zewnętrzne, związane przede wszystkim z koncentracją przestrzenną przemysłu (Marshall, 1962, s. 221). W kontekście koncentracji działalności gospodarczej, również E.M. Hoover podkreślił, że producentom opłaca się lokować możliwie jak najbliżej swoich dostawców i rynków, tak aby zmniejszyć koszty transferu (Hoover, 1962, s. 124–125).

Wymienione teorie w sposób jednoznaczny wskazują na rolę czynników lokalizacji działalności gospodarczej. W związku z nierównomiernym rozmieszczeniem zasobów i jednocześnie przy braku korygujących działań interwencyjnych ze strony państwa, czynniki te powodują zróżnicowanie regionalne. Konsekwencją interwencji państwa jest zmiana rynkowych warunków funkcjonowania przedsiębiorców poprzez poprawę atrakcyjności regionów, którymi dotychczas w mniejszym stopniu interesowali się potencjalni inwestorzy. Powoduje to, że w określonych miejscach lokuje się kapitał, jednakże obszary te często nie są przygotowane do takich inwestycji zarówno z punktu widzenia siły roboczej, jak również infrastruktury technicznej i telekomunikacyjno-transportowej. Czasami interwencja państwa może nawet pogłębiać dywergencję regionalną. Przykładem tego są specjalne strefy ekonomiczne w Polsce, których podstrefy bardzo często tworzone są na podstawie wskazań potencjalnych inwestorów, a nie w związku z krajową polityką regionalną (Ambroziak, 2009).

Na wzrost zróżnicowania w rozwoju regionalnym mogą również wpłynąć efekty wymiany handlowej z zagranicą. W przypadku dobrze rozwiniętych regionów handel zagraniczny może wzmocniać atrakcyjność i konkurencyjność regionów. Natomiast regiony słabsze, które nie są atrakcyjne dla przedsiębiorców i nie są przez nich wskazywane jako tereny inwestycyjne w mniejszym stopniu korzystają z możliwości, jakie daje handel zagraniczny, zwiększając tym samym zapóźnienie wobec bogatszych obszarów.

W celu przeprowadzenia analizy handlu zagranicznego na poziomie regionalnym skorzystano z danych dotyczących handlu zagranicznego oraz sytuacji społeczno-gospodarczej polskich województw w latach po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej (2004-2011), udostępnionych przez Wydział Centrum Analitycznego Administracji Celnej w Izbie Celnej w Warszawie oraz Główny Urząd Statystyczny, a także danych dotyczących wielkości inwestycji zrealizowanych w specjalnych strefach ekonomicznych

na koniec 2011 r., udostępnionych przez Ministerstwo Gospodarki. Wydaje się, że osiem lat po akcesji Polski do UE jest wystarczającym okresem do przeprowadzenia wstępnej diagnozy profilu handlu polskich województw.

Wielkość i udział województw w handlu zagranicznym Polski

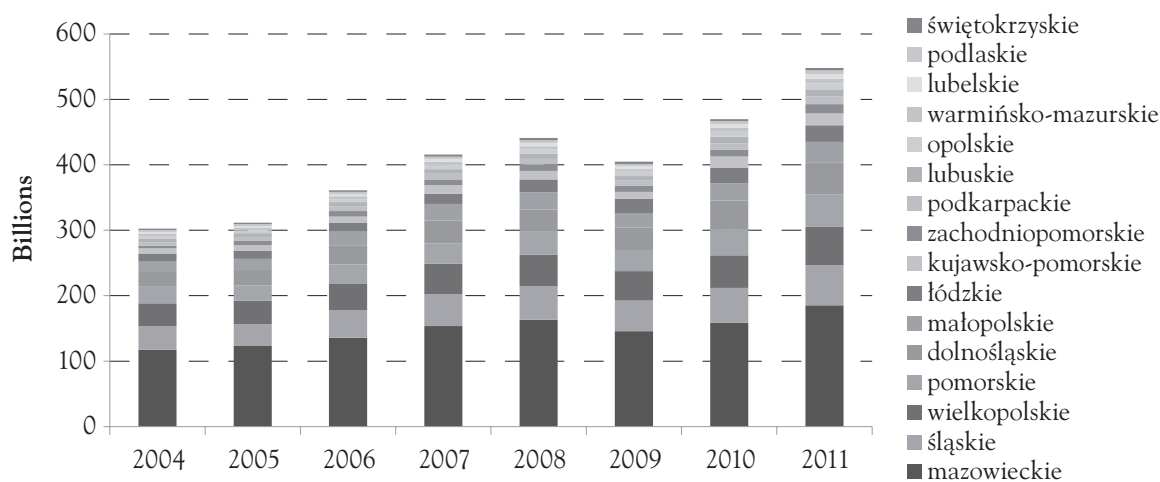
Import województw

Analizując dane dotyczące importu realizowanego przez przedsiębiorców zlokalizowanych w poszczególnych województwach należy mieć na uwadze, jak wspomniano we wstępie, że, po pierwsze są one zaniżone w stosunku do danych publikowanych przez GUS dla całej Polski, a po drugie w niewielkim stopniu odzwierciedlają one rzeczywisty popyt na importowane towary w danych województwach. Wskazują raczej na miejsce lokalizacji firm zajmujących się przywozem z zagranicy, co oznacza, że przede wszystkim obrazują rozkład przestrzenny głównych importerów w Polsce.

Mając na względzie powyższe zastrzeżenia można wskazać zdecydowany wzrost polskiego importu (wykres 1) Tendencja ta jednak nie była tak stała, ani tak silna, jak w przypadku eksportu. Średnioroczna dynamika importu polskich województw w badanym okresie wzrosła o około 9%, zaś w 2009 r. import był niższy od przywozu zagranicznego zarejestrowanego w poprzednim roku o 8 punktów procentowych. Wówczas to, za wyjątkiem województwa dolnośląskiego, wszystkie pozostałe odnotowały zdecydowany spadek wartości importu, w porównaniu do roku poprzedniego.

Wykres 1

Wielkość importu według województw w latach 2004–2011 (w mld złotych)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Izby Celnej w Warszawie.

Warto jednakże zauważyć, że ostatnie lata po kryzysie gospodarczym to okres zdecydowanego rozwoju handlu, gdyż wielkość importu zdecydowanie zaczęła zwiększać się średniorocznie o 16–17% względem roku poprzedniego. W latach 2010–2011 odnotowano bowiem wysoką dynamikę importu poszczególnych województw (wzrost importu w 2010 r. kujawsko-pomorskiego o 57% w stosunku do roku poprzedniego, lubuskiego o 44%, podkarpackiego, opolskiego, warmińsko-mazurskiego po 30%, podlaskiego o 29% i dolnośląskiego o 28%).

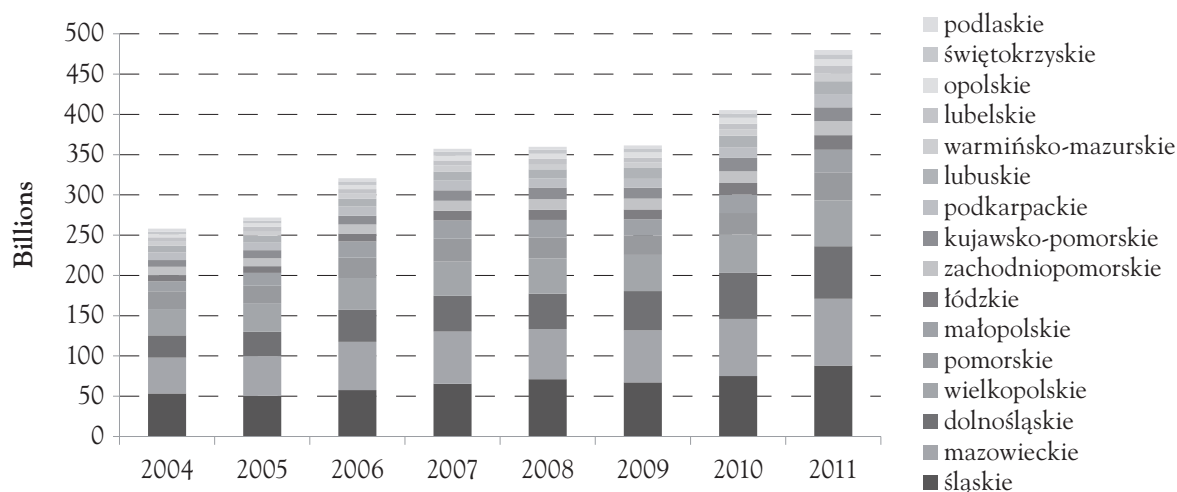
Eksport województw

Dane na temat eksportu w układzie regionalnym, w przeciwieństwie do importu, powinny być obarczone mniejszym błędem dotyczącym udziału poszczególnych województw w handlu (pozostaje jednak problem niekompletności danych i niższej wartości w stosunku do porównywalnych danych publikowanych przez GUS). W tym przypadku najczęściej przedsiębiorcy, zajmujący się wytwarzaniem określonych produktów, sami poszukują rynków zbytu, stając się nie tylko producentami, ale i eksporterami. W ten sposób obniżają koszty pośrednie oraz szybciej poznają oczekiwania rynki, do których sprawniej mogą się dostosować.

Analiza eksportu Polski w latach 2004–2011 wskazuje na stały jego wzrost (wykres 2).

Wykres 2

Wielkość eksportu według województw w latach 2004–2011 (w mld złotych)

Źródło: Jak dla wykresu 1.

W badanym okresie odnotowano kilkunastoprocentowy (12–18%) średnioroczny przyrost wartości eksportowanych towarów z Polski za wyjątkiem lat 2008–2009, kiedy wartość sprzedaży zagranicznej Polski praktycznie nie zmieniała się. Oznacza to, że w czasie kryzysu gospodarczego, kiedy większość państw na świecie przeżywała problemy i borykała się z produkcją przetwórczą, sprzedażą krajową i zagraniczną, ogra-

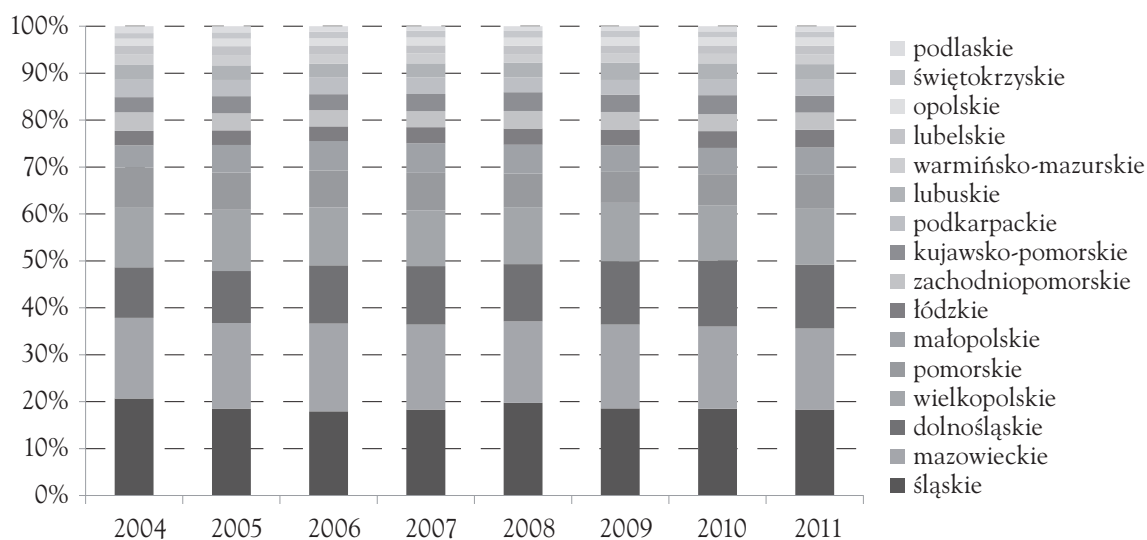
niczonym popytem krajowym, polskie regiony utrzymały wartość ogólnego eksportu na poziomie z 2007 r.

Największą średnią dynamikę eksportu liczoną rok do roku odnotowano dla województw dolnośląskiego, łódzkiego i małopolskiego (po 13%), opolskiego (12%), kujawsko-pomorskiego (11%) oraz lubuskiego, mazowieckiego i świętokrzyskiego (po 10%). Najsłabiej w tym zestawieniu wypadło województwo podlaskie, ze średnioroczną dynamiką wzrostu eksportu na poziomie 6%. Warto jednakże zwrócić uwagę na tendencje w okresie kryzysu gospodarczego. Największą dynamiką zwiększenia eksportu charakteryzowały się w latach 2009–2011, oprócz łódzkiego i małopolskiego, województwa, które dotychczas słabiej sobie radziły w eksporcie, a w niektórych latach sprzedaż zagraniczna była nawet mniejsza, niż w latach poprzednich. Dotyczy to m.in. województwa lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, pomorskiego i warmińsko-mazurskiego. Może to oznaczać, że przerwa w ogólnym wzroście eksportu w okresie kryzysu gospodarczego umożliwiła rozwinięcie takich dziedzin w tych regionach, których znaczenie w globalnym eksporcie Polski obecnie rośnie.

Struktura polskiego eksportu według województw jest znacznie zróżnicowana. W 2004 r. największym eksporterem było województwo śląskie, którego sprzedaż poza granice kraju wynosiła 20,7% ogólnego eksportu Polski, a w dalszej kolejności mazowieckie (17,2%), wielkopolskie (12,7%), dolnośląskie (10,8%) i pomorskie (8,5%) (wykres 3).

Wykres 3

Udział województw w eksporcie Polski w latach 2004–2011 (w %)

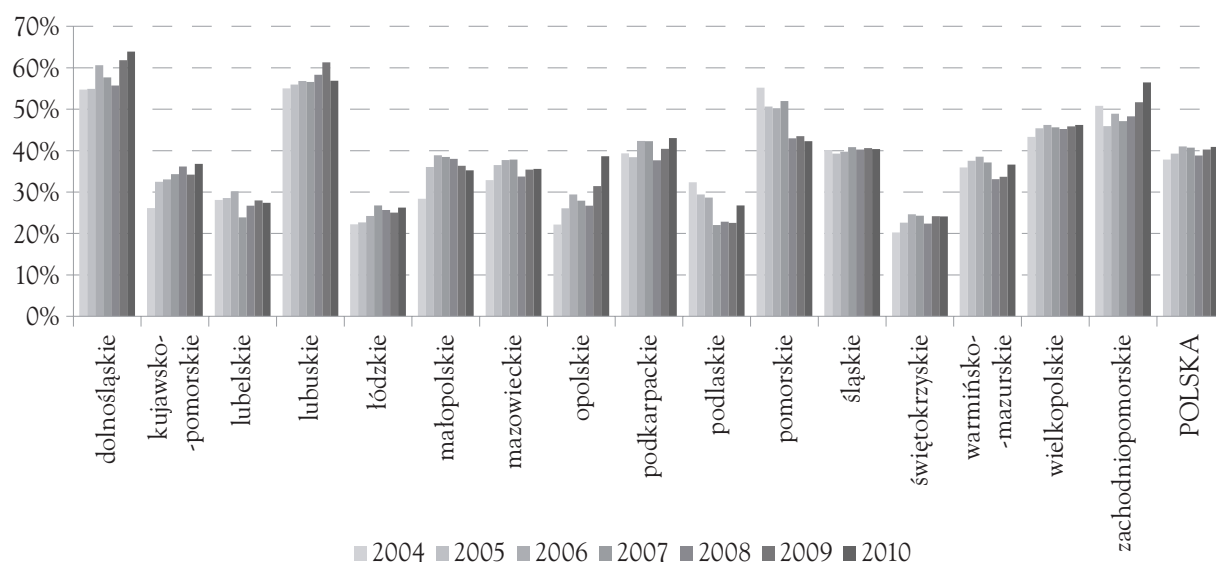
Źródło: Jak dla wykresu 1.

Biorąc pod uwagę fakt, że na przestrzeni lat 2004–2011 nie nastąpiła istotna zmiana udziału 14 województw, można stwierdzić, że spadek relacji sprzedaży zagranicznej województwa śląskiego do ogólnego eksportu Polski o 2,4 punktu procentowego do poziomu 18,3% nastąpił na rzecz wzrostu udziału dolnośląskiego o prawie 3 punkty procentowe do 13,6% w 2011 r.

W celu określenia stopnia otwartości gospodarki regionów na współpracę z zagranicą wzięto pod uwagę relację wartości sprzedaży zagranicznej poszczególnych województw Polski do wartości produkcji sprzedanej w latach 2004–2011. Relacja eksportu do produkcji sprzedanej w Polsce stopniowo wzrastała w badanym okresie z 38,1% w 2004 r. do 41,1% w 2010 r. (wykres 4). Zdecydowanymi liderami w tym rankingu w 2004 r. były województwa: lubuskie (56,1%), pomorskie (55,5%), dolnośląskie (54,8%), zachodniopomorskie (50,8%), a także wielkopolskie (43,1%) i śląskie (40,2%). Na przestrzeni lat swoje zaangażowanie w produkcję eksportową znacząco zwiększyły województwa: dolnośląskie (do 63,9% w 2010 r.), zachodniopomorskie (do 56,5% w 2010 r.) i wielkopolskie (do 46,0% w 2010 r.).

Wykres 4

Wartość eksportu województw w przeliczeniu na wartość produkcji sprzedanej w latach 2004–2010

Objaśnienie: Brak danych za 2011 r. w Bazie Danych Regionalnych GUS [stan na 31 stycznia 2013 r.].

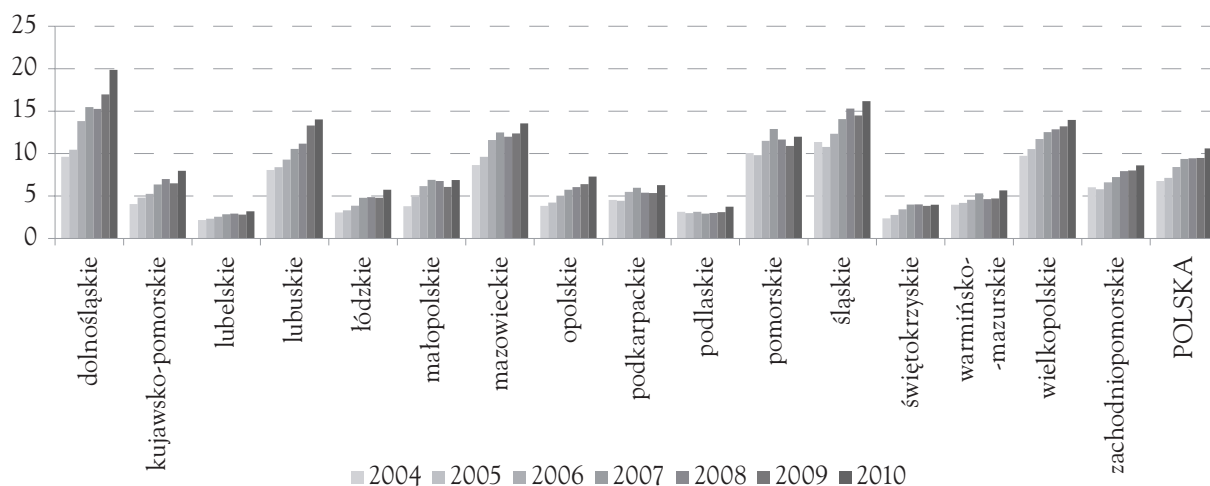
Źródło: Jak dla wykresu 1.

Zdecydowanie swoich możliwości eksportowych nie wykorzystują takie województwa jak świętokrzyskie, opolskie, łódzkie, lubelskie czy kujawsko-pomorskie, w przypadku których wskaźnik relacji wartości eksportu do wartości produkcji sprzedanej pozostał na niskim, zdecydowanie poniżej średniej dla Polski, poziomie na przestrzeni lat 2004–2010. Znaczny spadek znaczenia eksportu, jako czynnika stymulującego produkcję, odnotowano w Polsce w pierwszym roku kryzysu gospodarczego, tj. w 2008 r., przede wszystkim za sprawą dużego spadku tego wskaźnika dla województwa pomorskiego (z 52,3% w 2007 r. do 43,4% w 2008 r.), a także mazowieckiego (z 37,9% do 33,8%), podkarpackiego (z 42,6% do 38,0%) oraz warmińsko-mazurskiego (z 36,8% do 33,0%). W przypadku tych województw wskaźnik ten potwierdził silniejszą zależność wymienionych województw od popytu wewnętrznego niż od zagranicznego zapotrzebowania na towary.

Przedstawione powyżej tendencje potwierdza analiza relacji wielkości eksportu do liczby mieszkańców poszczególnych województw. Liderami w tej klasyfikacji były w 2004 r. prawie te same województwa, z zastrzeżeniem, że miejsce zachodniopomorskiego zajęło mazowieckie (wykres 5).

Wykres 5

Wartość eksportu województw w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2004–2010 (w tysiącach złotych)

Objaśnienie: Brak danych za 2011 r. w Bazie Danych Regionalnych GUS [stan na 31 stycznia 2013 r.].

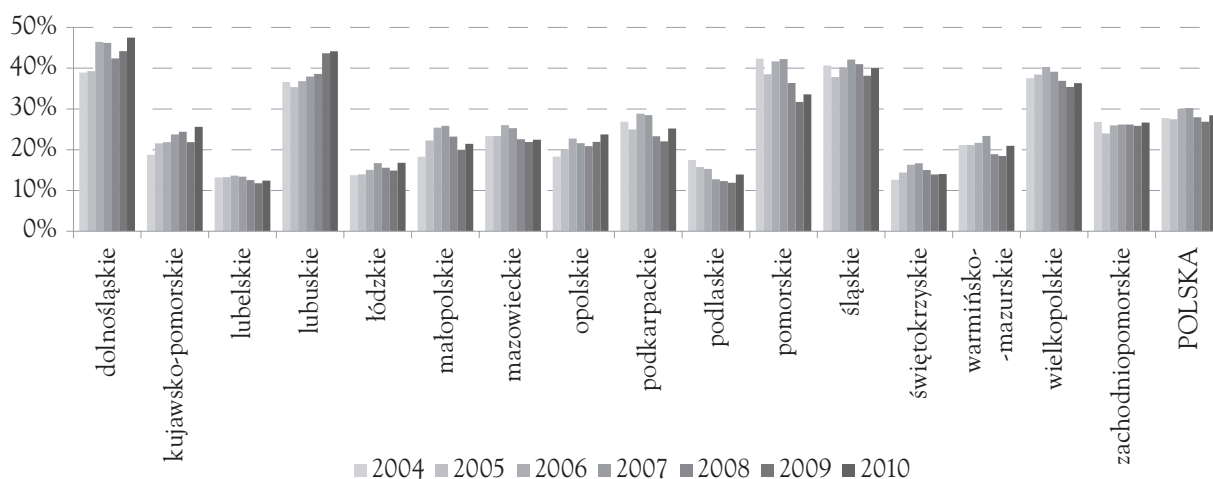
Źródło: Jak dla wykresu 1.

Do ciekawych wniosków można dojść analizując udział wartości wyeksportowanych towarów w produkcie krajowym brutto. Wskaźnik ten określa znaczenie eksportu dla poszczególnych regionów Polski (Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, 2011, s. 15). W latach 2004–2010 średni udział eksportu w PKB Polski wynosił w ok. 30% (wykres 6). Oznacza to, że cała gospodarka Polski w dość istotnym stopniu uzależniona jest od sprzedaży zagranicznej. Szczególnie umiędzynarodowionymi, z punktu widzenia relacji wartości eksportu do PKB, województwami na początku badanego okresu (tj. w 2004 r.) były województwa: pomorskie (42,5%), śląskie (41,7%), dolnośląskie (39,0%) oraz wielkopolskie i lubuskie (po 37,4%). Najslabiej zorientowane na sprzedaż zagraniczną województwa to: świętokrzyskie (12,7%), lubelskie (13,0%), łódzkie (13,8%) i podlaskie (17,4%). Klasyfikacja ta w zasadzie utrzymywała się przez cały badany okres, nie mniej należy stwierdzić, że w niektórych przypadkach umiędzynarodowienie poprzez eksport zostało zwiększone. Dotyczy to przede wszystkim dolnośląskiego, które uzyskało w 2010 r. wartość eksportu równą prawie połowie PKB (47,5%), a także lubuskiego (44,8%). Do województw, które znacząco zwiększyły swój eksport w stosunku do wytwarzanego PKB w badanym okresie należą również kujawsko-pomorskie (z 18,8% do 25,6%) i opolskie (z 18,4% do 24,6%). Spadek relacji eksportu do PKB odnotowano natomiast w przypadku pomorskiego (z 42,5% do 33,7%), które wciąż pozostało w grupie liderów,

choć z coraz gorszym wynikiem, a także lubelskiego (z 13,0% do 12,8%), mazowieckiego (z 23,4% do 22,5%) i podlaskiego (z 17,4% do 13,9%).

Wykres 6

Wartość eksportu województw w relacji do PKB regionów w latach 2004–2010 (%)

Objaśnienie: Brak danych za 2011 r. w Bazie Danych Regionalnych GUS [stan na 31 stycznia 2013 r.].

Źródło: Jak dla wykresu 1.

Bilans handlowy województw

Biorąc pod uwagę wielkość eksportu i importu poszczególnych województw, pamiętając o ułomnościach danych wskazujących wyłącznie na lokalizację przedsiębiorców zajmujących się obrotem zagranicznym, można ocenić wpływ poszczególnych województw na saldo handlu zagranicznego Polski (wykres 7).

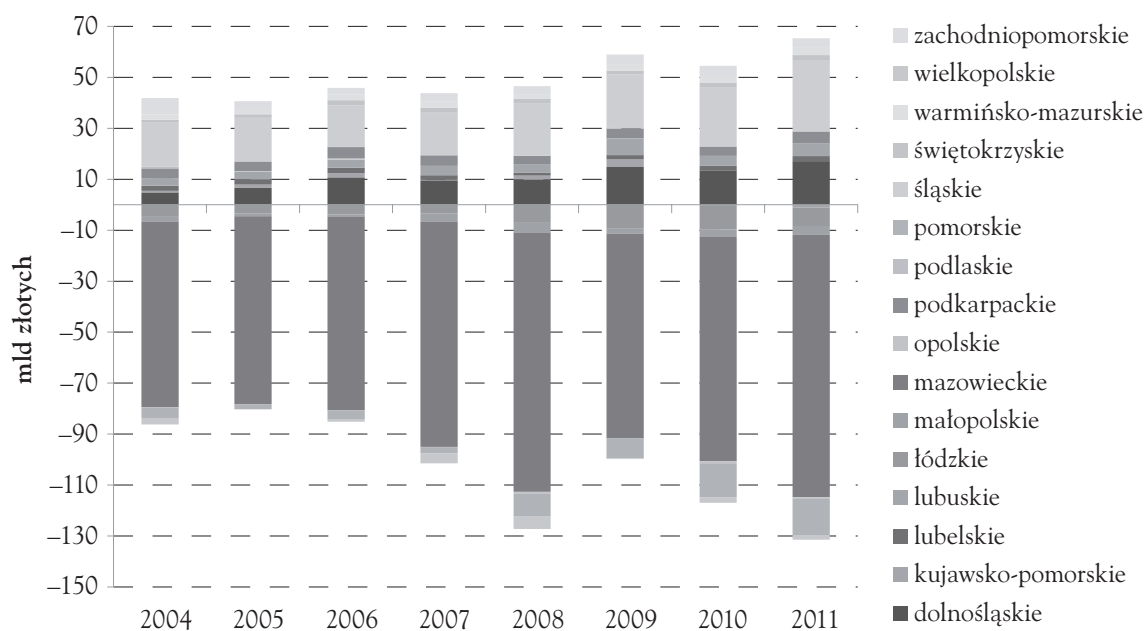
Na przestrzeni omawianego okresu handel poszczególnych województw miał różny wpływ na bilans handlowy całej Polski. W początkowych latach badanego okresu, nadwyżkę importu nad eksportem odnotowano w przypadku województwa śląskiego (17,4 mld zł), zachodniopomorskiego (6,4 zł) oraz dolnośląskiego (4,8 mld zł) i podkarpackiego (4,0 mld zł). Największym deficytem charakteryzowały się natomiast województwa: mazowieckie (72,9 mld zł) i łódzkie (4 mld zł). W kolejnych latach, do 2011 r. deficyt handlowy kilku województw wzrósł znacząco: mazowieckiego do 103,0 mld zł, pomorskiego do 14,2 mld zł, łódzkiego do 7,3 mld zł, małopolskiego do 3,5 mld zł.

Powyższa analiza nie oznacza, że import realizowany przez wskazane województwa, był konsumowany wyłącznie na ich obszarach. Wymienione regiony, a przede wszystkim zlokalizowane w nich duże ośrodki miejskie są szczególnie atrakcyjne dla przedsiębiorców zajmujących się importem. Biorąc pod uwagę rozbudowę dróg w Polsce oraz ukierunkowanie oferty handlowej na teren całego okraju, optymalną lokalizacją dla firmy przywożącej z zagranicy towary jest województwo łódzkie, znajdujące się w środku kraju z rozbudowywaną infrastrukturą autostradową. Natomiast województwa wielkopolskie, małopolskie i opolskie

to tereny relatywnie blisko położone względem granic z państwami członkowskimi UE, co ułatwia realizację przywozu towarów przede wszystkim z UE. Znaczący wzrost zarejestrowanego przywozu zagranicznego do województwa pomorskiego to skutek zwiększonego wykorzystywania portu w Gdyni i w Gdańsku przez trójmiejskich importerów. Na wysoki deficyt handlu zagranicznego województwa mazowieckiego ma wpływ duża liczba firm rejestrowanych w stolicy z sektora usług handlowych, które korzystają z dobrze rozwiniętej i sprawnej administracji oraz usług finansowych i dla biznesu. Jednakże rzeczywista działalność importowa, składowania i dystrybucji przywiezionych z zagranicy towarów prowadzona jest z wykorzystaniem magazynów zlokalizowanych albo w tańszych regionach Polski. Warto również zauważyć, że do grupy województw odnotowujących nadwyżkę importu nad eksportem dołączyło województwo kujawsko-pomorskie (1,0 mld zł w 2011 r.) i podlaskie (0,4 mld zł). W tym przypadku o wzroście importu zadecydowały z pewnością słabe wyniki produkcyjne tych województw, problemy ze znalezieniem pracy, konieczność poszukiwania nowego zatrudnienia – często we własnych firmach, a ze względu na poprawiającą się jakość dóbr w Polsce, możliwość prowadzenia działalności importowej.

Wykres 7

Saldo obrotów handlowych według województw w latach 2004–2011 (w mld złotych)

Źródło: Jak dla wykresu 1.

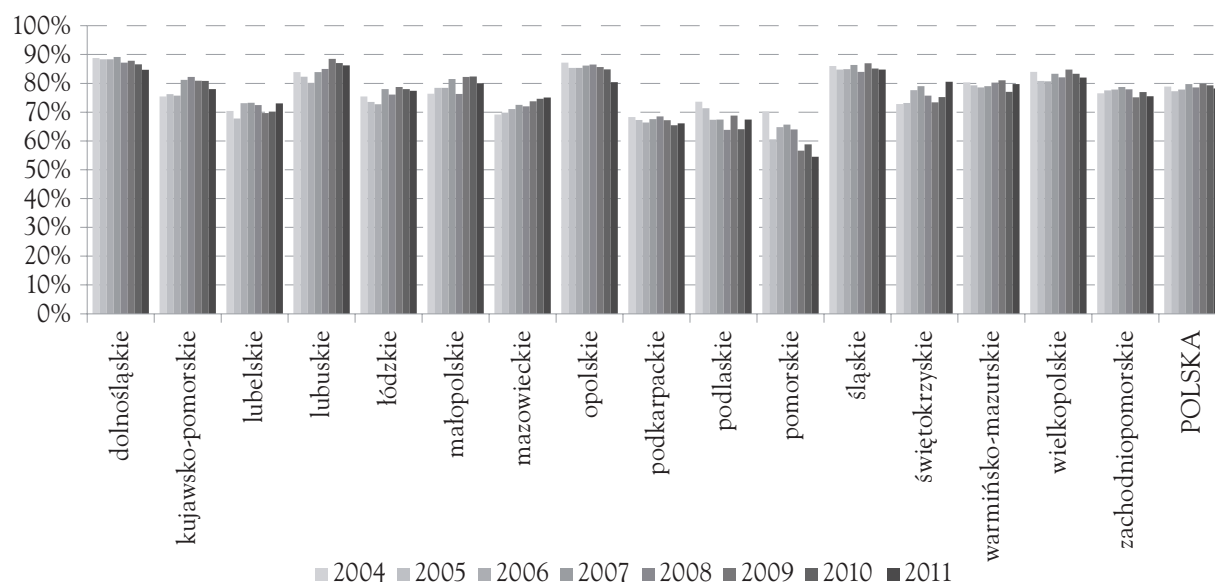
W omawianym okresie relatywnie wysokim wzrostem dodatniego bilansu handlu zagranicznego mogło się poszczycić w 2011 r., w porównaniu do 2004 r., województwo dolnośląskie (z 4,8 do 17,1 mld zł), śląskie (z 17,4 do 27,7 mld zł) oraz lubuskie (z 2,8 do 5,1 mld zł). Są to województwa, w których zlokalizowane są firmy wytwarzające produkty o relatywnie wysokiej wartości i przeznaczone przede wszystkim na eksport, co w konsekwencji powoduje wzrost nadwyżki eksportu nad importem.

Struktura geograficzna powiązań eksportowych województw

Proces integracji Polski z Unią Europejską rozpoczął się od wejścia w życie handlowej części Układu Europejskiego, na podstawie której z końcem 2001 r. utworzono strefę wolnego handlu artykułami przemysłowymi. Wraz z dodatkowymi dostosowaniami w zakresie wymagań technicznych oznaczało to, że z dniem akcesji Polski do UE w niewielkim stopniu zmieniły się warunki dostępu tego rodzaju towarów we wzajemnej wymianie handlowej. Jeśli chodzi o artykuły rolno-spożywcze, to w okresie stowarzyszenia udało się dokonać częściowej i selektywnej liberalizacji, a moment członkostwa Polski to pełne otwarcie rynków na tego rodzaju artykuły. Zaawansowany proces liberalizacji handlu spowodował, że UE była od połowy lat dziewięćdziesiątych głównym partnerem handlowym Polski, z udziałem wahającym się w granicach 78–80 procent całkowitej wartości polskiego handlu zagranicznego. Podobne tendencje występowały na poziomie regionalnym. W każdym województwie UE była głównym zewnętrznym odbiorcą towarów (wykres 8).

Wykres 8

Udział sprzedaży do UE w ogólnym eksporcie województw w latach 2004–2011 (w %)

Źródło: Jak dla wykresu 1.

Tuż po akcesji Polski do UE największy udział sprzedaży towarów do UE w ogólnym eksporcie odnotowano w województwach dolnośląskim (89%), śląskim (86%), lubuskim i wielkopolskim (po 84%). Najniższym względnym poziomem sprzedaży do UE, choć też wciąż relatywnie wysokim, charakteryzowały się województwa podkarpackie (68%),

mazowieckie (69%) oraz lubelskie i pomorskie (po 70%). Biorąc pod uwagę kryzys gospodarczy w państwach Unii Europejskiej, dynamika sprzedaży na unijnym rynku wewnętrznym nieco zmniejszyła się, jednakże sam udział UE w eksporcie województw pozostał na mniej więcej podobnym poziomie, za wyjątkiem pomorskiego (w przypadku którego nastąpił spadek z 66% w 2007 r. do 57% w 2009 r.) i świętokrzyskiego (z 79% do 73%). W kolejnych latach można zauważyć mniejszą sprzedaż do UE w stosunku do globalnego eksportu dziewięciu województw, jednakże na szczególną uwagę zasługuje województwo pomorskie, w przypadku którego udział UE w eksporcie spadł do poziomu 55% w 2011 r. Jest to w dużym stopniu spowodowane specyfiką towarów i głównymi odbiorcami, którzy zlokalizowani są poza Unią Europejską.

Z punktu widzenia całego kraju trudno jednakże wskazać na wysoki stopień dywersyfikacji geograficznej struktury handlu zagranicznego województw. Polska, będąc członkiem UE, zacieśnia współpracę gospodarczą z pozostałymi krajami ugrupowania zarówno poprzez uczestnictwo w specjalizacji, jak i wymianie między- i wewnątrzgałęziowej. Jednakże uzależnienie całego kraju od koniunktury głównego rynku zbytu sprzedawanych za granicą towarów może nie być najlepszym rozwiązaniem, szczególnie w sytuacji trudności ekonomicznych i finansowych państw strefy euro. W konsekwencji poszukiwanie innych niż europejskie, rynków zbytu powinno zwiększyć bezpieczeństwo przemysłu polskich województw.

W celu precyzyjniejszego określenia stopnia powiązań między polskimi województwami a Unią Europejską dokonano obliczeń ujawnionej przewagi komparatywnej². W tym celu obliczono relację udziału eksportu województwa w sprzedaży Polski do pozostałych państw UE do udziału tego samego województwa w globalnym eksporcie Polski (tabela 4). Analizując dane dotyczące ujawnionej przewagi komparatywnej można odnaleźć powiązania między rozmieszczeniem województw a intensywnością ich powiązań eksportowych z najbliższymi i największymi partnerami handlowymi Polski.

Na podstawie analizy danych za lata 2004–2011 można stwierdzić, że do województw zdecydowanie zorientowanych na eksport do pozostałych państw Unii Europejskiej należą dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubuskie, małopolskie, śląskie i wielkopolskie. A zatem w grupie regionów o silnym udziale sprzedaży na jednolitym rynku europejskim w odniesieniu do globalnego eksportu województw znalazły się przede wszystkim regiony Polski zachodniej, czego należało się spodziewać.

² Do pomiaru pozycji konkurencyjnej w międzynarodowym handlu dobrami najczęściej stosowany jest wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej (ang. *Revealed Comparative Advantage*). Koncepcja ujawnionej przewagi komparatywnej zakłada poszukiwanie grup produktowych w eksporcie, w których dany kraj posiada szczególnie silną pozycję w porównaniu do jego całkowitego eksportu światowego. Wskaźnik ten został zaadoptowany do szacowania pozycji województw w handlu z UE przez m.in. K. Gawlikowską-Heuckel oraz S. Umińskiego, w pracy: *Handel Zagraniczny Małopolski 2008*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2009. Wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej dla danego województwa w eksporcie w danym kierunku w porównaniu do pozostałych województw został obliczony według następującego wzoru: $RCA = \frac{W_k/W}{PL_k/PL}$, gdzie W_k – wartość eksportu z danego województwa w k kierunku, W – wartość eksportu danego województwa, PL_k – wartość eksportu całej Polski w k kierunku, PL – wartość eksportu Polski.

Tabela 4

Wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej województw w eksporcie do UE w stosunku do globalnego eksportu województw

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Dolnośląskie	1,13	1,14	1,13	1,12	1,11	1,10	1,09	1,08
Kujawsko-pomorskie	0,96	0,99	0,97	1,02	1,05	1,01	1,02	1,00
Lubelskie	0,89	0,88	0,94	0,92	0,92	0,87	0,88	0,93
Lubuskie	1,06	1,06	1,03	1,05	1,08	1,11	1,10	1,10
Łódzkie	0,96	0,95	0,93	0,98	0,97	0,99	0,98	0,99
Małopolskie	0,97	1,02	1,01	1,02	0,97	1,03	1,04	1,02
Mazowieckie	0,88	0,90	0,91	0,91	0,92	0,92	0,94	0,96
Opolskie	1,11	1,10	1,10	1,08	1,10	1,07	1,07	1,03
Podkarpackie	0,87	0,87	0,85	0,85	0,87	0,84	0,83	0,85
Podlaskie	0,93	0,92	0,87	0,85	0,81	0,86	0,81	0,86
Pomorskie	0,89	0,78	0,83	0,82	0,81	0,71	0,74	0,70
Śląskie	1,09	1,10	1,09	1,08	1,07	1,09	1,07	1,08
Świętokrzyskie	0,92	0,95	1,00	0,99	0,96	0,92	0,95	1,03
Warmińsko-mazurskie	1,02	1,03	1,01	0,99	1,02	1,01	0,97	1,02
Wielkopolskie	1,06	1,05	1,04	1,04	1,04	1,06	1,05	1,05
Zachodniopomorskie	0,97	1,00	1,00	0,99	0,99	0,94	0,97	0,97

Objaśnienie:

Wartość wskaźnika równa albo przekraczająca 1 oznacza przewagi komparatywne w handlu z UE.
--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Izby Celnej w Warszawie.

Z drugiej strony, warto zauważyć, że część województw, szczególnie zlokalizowanych we wschodniej części Polski, charakteryzuje się zdecydowanie większym eksportem do członków Wspólnoty Niezależnych Państw (WNP) (tabela 5). Należą do nich: podlaskie, podkarpackie, lubelskie, mazowieckie, kujawsko-pomorskie, łódzkie, świętokrzyskie oraz (w wybranych latach) województwo małopolskie. Warto jednakże zauważyć, że po uzyskaniu przez Polskę członkostwa w UE, w przypadku wszystkich wymienionych województw, wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej w eksporcie do państw WNP stopniowo maleje. Oznacza to, że udział eksportu na wschód Europy jest wciąż istotny dla wspomnianych regionów polskich, aczkolwiek wykazuje tendencję malejącą, co ponownie potwierdza zdecydowanie pro-unijną tendencję w eksporcie polskich regionów.

Tabela 5

Wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej województw w eksporcie do państw WNP w stosunku do globalnego eksportu województw

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Dolnośląskie	0,31	0,35	0,36	0,43	0,48	0,43	0,44	0,43
Kujawsko-pomorskie	1,50	1,40	1,45	1,14	1,01	1,24	1,08	1,22
Lubelskie	2,11	1,95	1,78	1,70	1,81	2,61	2,22	1,76
Lubuskie	0,91	1,08	1,23	1,16	0,98	0,85	0,91	0,93
Łódzkie	1,85	1,75	1,69	1,47	1,51	1,69	1,67	1,59
Małopolskie	1,39	1,02	0,81	0,79	1,15	1,04	0,98	1,06
Mazowieckie	2,08	1,91	1,83	1,82	1,64	1,76	1,72	1,58
Opolskie	0,57	0,58	0,67	0,54	0,58	0,52	0,49	0,46
Podkarpackie	2,03	1,91	1,86	1,95	1,79	2,01	1,79	1,64
Podlaskie	2,47	2,67	2,91	2,74	2,91	3,41	3,63	2,94
Pomorskie	0,54	0,57	0,55	0,60	0,58	0,85	0,69	0,85
Śląskie	0,33	0,37	0,50	0,57	0,71	0,43	0,58	0,70
Świętokrzyskie	1,31	1,40	1,31	1,33	1,42	1,50	1,44	1,34
Warmińsko-mazurskie	0,87	0,87	0,90	0,88	0,99	1,03	0,92	0,96
Wielkopolskie	0,66	0,74	0,76	0,82	0,81	0,71	0,80	0,79
Zachodniopomorskie	0,43	0,50	0,49	0,52	0,47	0,55	0,46	0,63

Objaśnienie:

	Wartość wskaźnika równa albo przekraczająca 1 oznacza przewagi komparatywne w handlu z WNP.
--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Izby Celnej w Warszawie.

Przeprowadzone badanie pozwoliło ujawnić również przewagę komparatywną dwóch województw w eksporcie do państw EFTA w stosunku do globalnego eksportu. Dotyczy to pomorskiego i zachodniopomorskiego (tabela 6). Obliczane wskaźniki w przypadku tych województw są znaczne, w porównaniu do pozostałych województw. Wynika to głównie ze specyfiki produkowanych i oferowanych towarów przemysłu stoczniowego.

Uzyskane wyniki potwierdzają wnioski niektórych raportów na temat handlu regionów, w których wskazywano, że „dostrzec można ogólną prawidłowość, zgodnie z którą to przede wszystkim województwa zachodnie charakteryzują się wysoką intensywnością powiązań z krajami UE15. Co miało potwierdzać znaną w teorii handlu tezę, że regiony „ciążą” w kierunku najbliższych sobie rynków zbytu” (Gawlikowska-Hueckel, Umiński, 2009, s. 64).

Tabela 6

Wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej województw w eksporcie do państw EFTA w stosunku do globalnego eksportu województw

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Dolnośląskie	0,50	0,51	0,56	0,44	0,42	0,53	0,69	0,52
Kujawsko-pomorskie	0,76	0,73	0,83	0,86	0,84	0,70	0,71	0,54
Lubelskie	0,31	0,32	0,31	0,35	0,35	0,37	0,37	0,28
Lubuskie	0,43	0,38	0,61	0,65	0,60	0,49	0,60	0,46
Łódzkie	0,61	0,63	0,66	0,78	1,23	0,70	0,66	0,46
Małopolskie	0,68	0,46	0,41	0,44	0,40	0,42	0,40	0,41
Mazowieckie	0,50	0,36	0,44	0,48	0,55	0,50	0,55	0,57
Opolskie	0,59	0,61	0,68	0,74	0,66	0,60	0,42	0,33
Podkarpackie	0,35	0,38	0,42	0,58	0,62	0,59	0,53	0,36
Podlaskie	0,50	0,50	0,60	0,74	0,86	0,56	0,76	0,75
Pomorskie	4,87	5,83	5,22	5,10	5,11	5,71	4,95	6,45
Śląskie	0,41	0,38	0,41	0,40	0,56	0,42	0,52	0,37
Świętokrzyskie	0,95	0,83	0,65	0,55	0,75	0,53	0,74	0,81
Warmińsko-mazurskie	1,21	0,94	0,91	0,82	0,84	0,84	1,04	0,64
Wielkopolskie	0,73	0,71	0,75	0,83	0,86	0,85	0,98	0,88
Zachodniopomorskie	2,67	2,75	3,24	2,96	2,18	3,18	2,80	1,55

Objaśnienie:

	Wartość wskaźnika równa albo przekraczająca 1 oznacza przewagi komparatywne w handlu z EFTA.
--	--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Izby Celnej w Warszawie.

Struktura towarowa eksportu według województw

Analizując strukturę towarową eksportu polskich województw należy mieć na względzie to, że znaczący udział wśród podmiotów prowadzących wymianę z zagranicą stanowią pośrednicy handlowi. Nie miało to znaczenia w przypadku analizy globalnego eksportu poszczególnych województw. Jednakże szczegółową analizę eksportu poszczególnymi wyrobami ograniczono do grup towarowych oferowanych z działów produkcji PKD oraz usług bezpośrednio z nimi związanych, pomijając pozostałe usługi, w tym handlu detalicznego i hurtowego.

Istotnym wskazaniem efektywności Polski oraz jej województw jest struktura towarowa eksportu. Do analizy struktury towarowej eksportu skorzystano z klasyfikacji OECD umożliwiającej określenie stopnia zaawansowania technologicznego sektorów

zaangażowanych w wymianę handlową na poziomie międzynarodowym. Wspomniana klasyfikacja dzieli sektory przemysłu przetwórczego ze względu na udział technologii w procesie produkcji, wyodrębniając sektory wysokiej, średnio wysokiej, średnio niskiej i niskiej techniki.

Analiza struktury eksportu polskich województw pozwala ocenić ich zaangażowanie w sprzedaż zagraniczną poszczególnych towarów, jak również specjalizację w ofercie towarów z branż o różnym stopniu zaangażowania technicznego. Jednakże w celu określenia profilu eksportowego województw Polski skorzystano ze wskaźnika ujawnionej przewagi komparatywnej. Przyjmuje się, że struktura produktowa eksportu odzwierciedla różnice w relatywnych kosztach produkcji, jak i czynników pozakosztowych i można oczekiwać przewagi danego eksportera w dobrach sprzedawanych za granicę. Jeśli jego wartość przekracza jeden oznacza to, że udział danego województwa w eksporcie danej grupy wyrobów jest większy niż udział tego sektora w globalnym eksporcie Polski. Jest to, jak się wydaje, dowód przewag komparatywnych województwa w zakresie eksportu produktów danego sektora. Wskaźnik ten mierzy intensywność specjalizacji eksportu danego województwa w odniesieniu do całej Polski. W przypadku odnoszenia tego wskaźnika dla państw z danego regionu lub całego świata, interpretacja taka mogłaby nie być w pełni poprawna, gdyż zmiany wskaźnika mogłyby wynikać ze zróżnicowanej nie tylko produktywności, ale i ze zmian spowodowanych polityką stymulacji eksportu. Jeśli chodzi jednak o sytuację województw, to eksport z nich wszystkich jest tak samo traktowany przez ewentualne instrumenty wsparcia sprzedaży zagranicznej stosowane na poziomie krajowym.

Wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej (RCA) mierzy nie tylko przewagę komparatywną w ujęciu Ricardo. Zmiana względnych udziałów eksportu może być spowodowana również zmianą pozycji firm tworzących sektor, osiągniętą dzięki poprawie sprawności działania, optymalizacji kosztów lub wdrożeniu lepszej strategii. W szczególności cechy te są istotne w sektorach z niewielką liczbą konkurujących ze sobą firm. Tak też jest w przypadku polskich województw, w których zlokalizowane są specjalne strefy ekonomiczne (SSE) (Ambroziak, 2009). Stąd też oprócz RCA dla eksportu konkretnych branż w 2011 r.³ zbadano również dla tego samego roku względną intensywność skumulowanych inwestycji danej branży w specjalnych strefach ekonomicznych w danym województwie. W tym celu obliczono relację udziału inwestycji danej branży w inwestycjach w SSE w danym województwie do udziału inwestycji tej branży w ogólnej wartości inwestycji w SEE w Polsce (tabela 7).

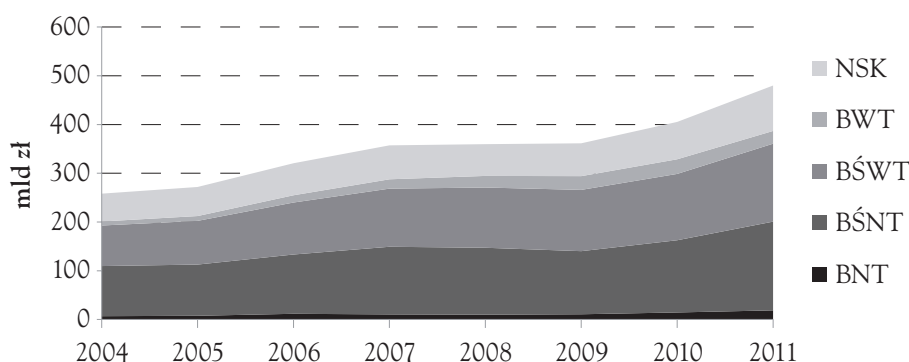
W latach 2004–2011 nie nastąpiła radykalna zmiana jakościowa eksportu Polski (wykresy 9 i 10), co było konsekwencją zmian, jakie miały miejsce w sprzedaży zagranicznej niektórych polskich województw oraz utrzymania dotychczasowej pozycji przez inne. Na taki stan rzeczy ma wpływ zarówno już ośmioletnie członkostwo w UE ze wszystkimi tego konsekwencjami, tj. funkcjonowaniem w ramach rynku wewnętrznego

³ Wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej danego województwa w eksporcie *i*-tej branży, w porównaniu do pozycji pozostałych województw w eksporcie danej branży został obliczony według następującego wzoru: $RCA = \frac{W_i/W}{PL_i/PL}$, gdzie W_i – wartość eksportu *i*-tej branży z danego województwa, W – wartość eksportu danego województwa, PL_i – wartość eksportu *i*-tej branży całej Polski, PL – wartość eksportu Polski.

UE, jak również korzystanie ze wspólnej polityki handlowej wobec państw trzecich, rozwój regionów wynikający z pozyskiwania i wykorzystywania środków europejskich, symptomów kryzysu w sferze gospodarczej w Polsce, a także stopnia zmiany atrakcyjności poszczególnych regionów dla inwestycji krajowych i zagranicznych.

Wykres 9

Struktura eksportu Polski w latach 2004–2011 według poziomów techniki (w mld złotych)

Objaśnienia: BNT – branże niskiej techniki, BŚNT – branże średnio niskiej techniki, BŚWT – branże średnio wysokiej techniki, BWT – branże wysokiej techniki, NSK – niesklasyfikowane.

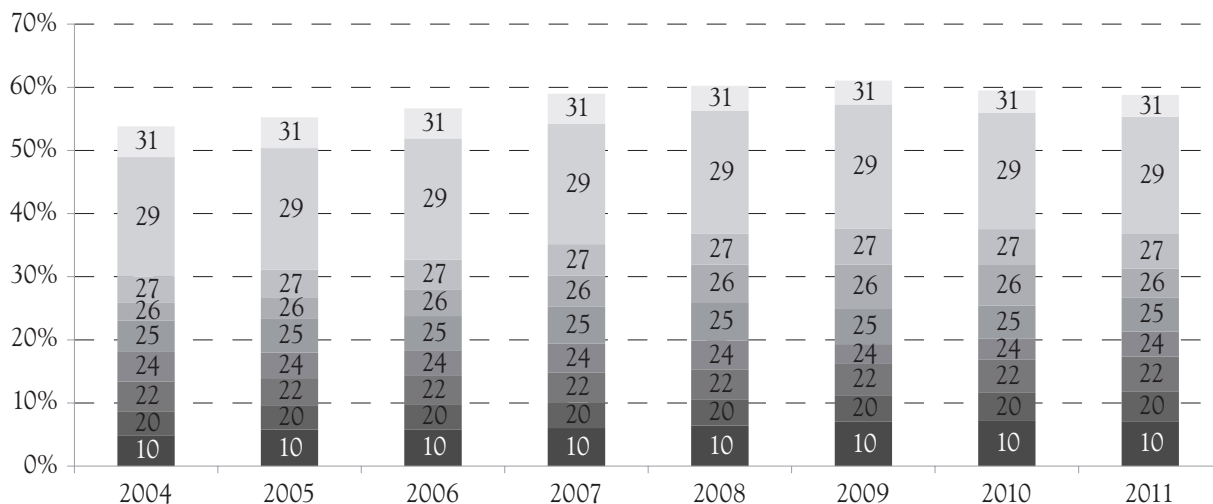
Źródło: Jak dla wykresu 1 oraz Eurostat: Glossary: High-tech; High-technology aggregations based on SITC Rev. 4, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:High-tech.

Udział eksportu produktów z branży wysokich technologii stale wzrastał od 2004 r. z poziomu 4,1% do 6,8% w 2011 r. (wykres 9). Warto jednakże podkreślić, że w czasie kryzysu ich udział osiągnął nawet 9,6% w 2009 r. i 9,1% w 2010 r. Na początku badanego okresu wśród województw będących liderami w eksporcie tego typu wyrobów było pomorskie (46,3% sprzedaży produktów z branż wysokiej techniki w 2004 r.) oraz mazowieckie (30% w 2004 r., i 48% w latach 2005–2006). W kolejnych latach, m.in. dzięki nowym inwestycjom zagranicznym udział tych województw w eksporcie wyrobów wysokiej techniki zmalał, zaś udziały dolnośląskiego, wielkopolskiego, małopolskiego i kujawsko-pomorskiego znacząco wzrosły, odpowiednio dwudziestopięciokrotnie do 25% w 2011 r., dwu i pół krotnie do 12%, trzykrotnie do 10%, a w przypadku ostatniego z wymienionych województw udział zwiększył się do 10% w 2010 r., jednakże spadł do 5,2% w 2011 r. (wykres 11).

W grupie wyrobów wysokiej techniki, z punktu widzenia całej Polski, najistotniejszymi, a więc z udziałem od 4,6% w 2011 r. do nawet 7,0% w 2009 r. były produkty branży elektronicznej, optycznej i komputerowej. Prawie wszystkie wymienione powyżej województwa (z wyłączeniem wielkopolskiego) charakteryzowały się relatywnie wysokim wskaźnikiem ujawnionej przewagi komparatywnej w stosunku do pozostałych regionów Polski, jak też relatywnie wysoką intensywnością inwestycji zlokalizowanych w SEE w tych branżach. Świadczy to o pozytywnym działaniu SSE na rzecz poprawy struktury produkcji regionów oraz ich eksportu w kierunku nowych technologii.

Wykres 10

Struktura eksportu Polski w latach 2004–2011 wg PKD o udziale w ogólnym eksporcie powyżej 4% w skali roku w którymkolwiek z lat 2004–2011

Objaśnienie: Działy PKD 2007

01 – uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową
 02 – leśnictwo i pozyskiwanie drewna
 03 – rybactwo.
 05 – wydobywanie węgla kamiennego i węgla brunatnego (lignitu)
 06 – górnictwo ropy naftowej i gazu ziemnego
 07 – górnictwo rud metali.
 08 – pozostałe górnictwo i wydobywanie
 09 – działalność usługowa wspomagająca górnictwo i wydobywanie
 10 – produkcja artykułów spożywczych
 11 – produkcja napojów
 12 – produkcja wyrobów tytoniowych
 13 – produkcja wyrobów tekstylnych
 14 – produkcja odzieży

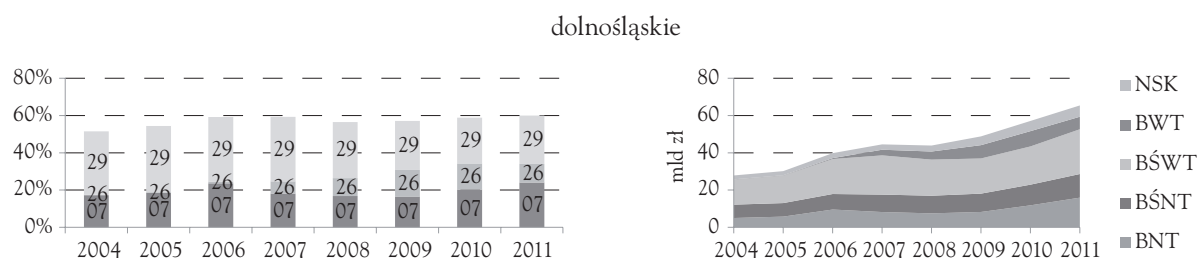
15 – produkcja skór i wyrobów ze skór wyprawionych
 16 – produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania
 17 – produkcja papieru i wyrobów z papieru
 18 – poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji
 19 – wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej
 20 – produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych
 21 – produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych
 22 – produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych

23 – produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych
 24 – produkcja metali
 25 – produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń
 26 – produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych
 27 – produkcja urządzeń elektrycznych
 28 – produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana
 29 – produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli
 30 – produkcja pozostałego sprzętu transportowego
 31 – produkcja mebli
 32 – pozostała produkcja wyrobów
 33 – naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń

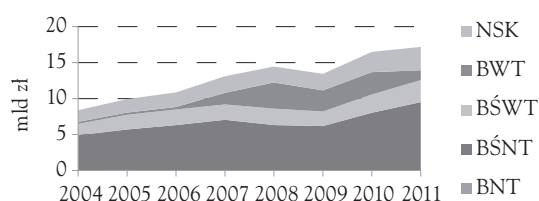
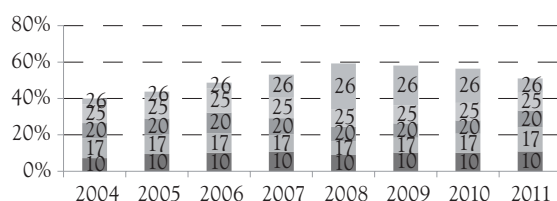
Źródło: Jak dla wykresu 1.

Wykres 11

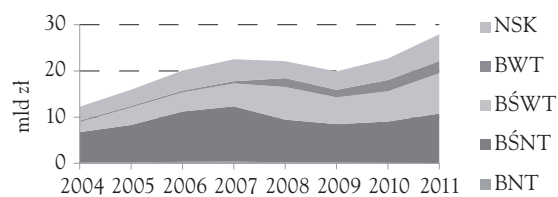
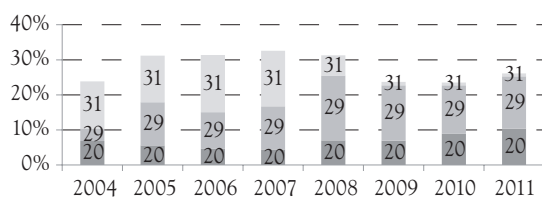
Struktura eksportu wybranych województw Polski w latach 2004–2011 (w mld zł i %)

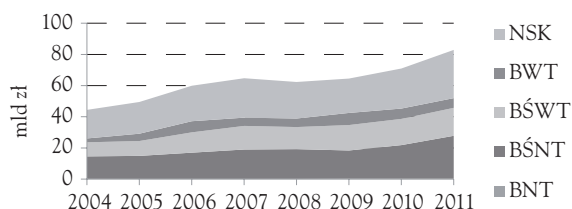
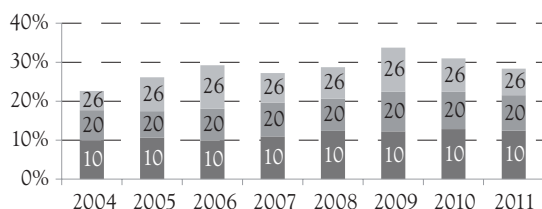
kujawsko-pomorskie

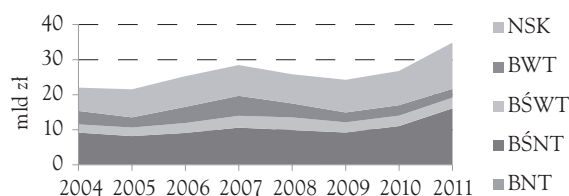
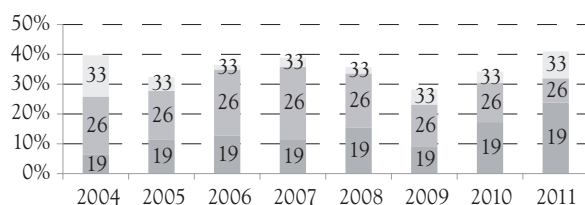
małopolskie

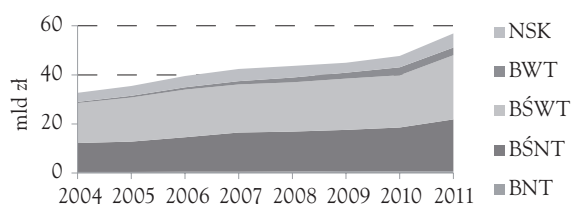
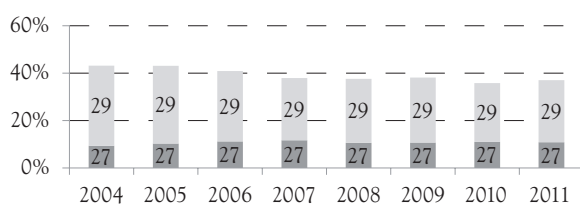
mazowieckie

pomorskie

wielkopolskie

Lewy wykres: PKD o udziale w ogólnym eksporcie powyżej 10% w województwie w którymkolwiek z lat 2004–2011); klasyfikacja działów PKD 2007- por. objaśnienie do wykresu 10.

Prawy wykres: BNT – branże niskiej techniki, BŚNT – branże średnio niskiej techniki, BŚWT – branże średnio wysokiej techniki, BWT – branże wysokiej techniki, NSK – niesklasyfikowane.

Źródło: Jak dla wykresu 1.

Natomiast produkty specjalistycznej branży farmaceutycznej w 2010 r. przekroczyły nieznacznie poziom 1% aby w 2011 r. osiągnąć pułap 0,9% całego eksportu Polski. Zde-

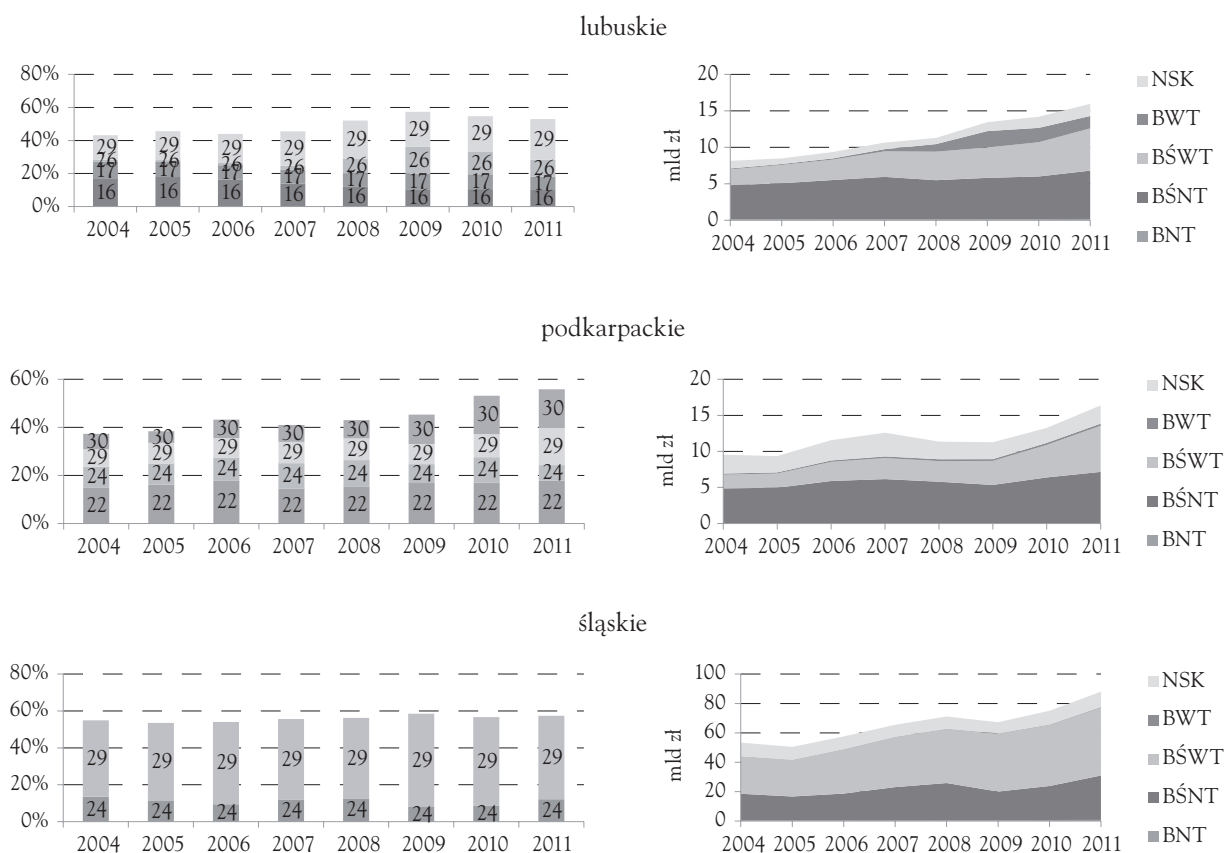
cydowanie przewagą komparatywną w handlu tymi wyrobami stwierdzono w 2011 r. w województwie łódzkim (1,17), pomorskim (1,32) oraz wielkopolskim (5,10). Jednocześnie intensywność inwestycji w SEE w omawianej branży w tych województwach była największa i wyniosła odpowiednio 1,59, 3,55 i 1,34. Mimo zatem relatywnie niewielkiego znaczenia eksportu farmaceutyków w eksporcie tych województw ich przewaga komparatywna w porównaniu do pozostałych jest znacząca, a inwestycje w SEE jeszcze ją wzmacniają.

W latach 2004–2011 na względnie stałym poziomie utrzymywał się eksport towarów z branż średnio wysokiej techniki w granicach 41,3–42,7% całego eksportu Polski. Największy udział w tym wyniku miały województwa: śląskie (28,5% całego eksportu wyrobów tej branży w 2011 r.), wielkopolskie (16,4%), dolnośląskie (15%), mazowieckie (11,2%) (wykres 11). Na przestrzeni badanego okresu struktura ta w zasadzie się nie zmieniała. Do poprzedniej listy liderów eksportujących wyroby z branży wysokiej techniki dołączyło jedynie województwo śląskie. Pozostałe z nich rozwijały, jak widać równomiernie, przede wszystkim te sektory produkcji i eksportu, które były pochodną inwestycji sprzed akcesji Polski do Unii Europejskiej.

W grupie wyrobów z branż średnio wysokiej techniki dominowały przede wszystkim pojazdy samochodowe, przyczepy i naczepy, ale także podzespoły oraz części dla przemysłu motoryzacyjnego z udziałem w granicach 18,4–19,6% ogólnego eksportu Polski. Warto zauważyć, że mimo kryzysu gospodarczego i w początkowym jego etapie, kiedy widoczny był spadek popytu na samochody, eksport ten utrzymał swoją pozycję dzięki przede wszystkim zachętom zakupowym stosowanym przez niektóre państwa Unii Europejskiej w formie programów złomowania starych i dotacji do zakupu nowych samochodów. W konsekwencji w latach 2004–2011 odnotowano relatywnie wysoki odsetek pojazdów samochodowych i ich części oraz podzespołów w eksporcie poszczególnych województw (w dolnośląskim – w granicach 24–35%, lubuskim – 4,9–21,7%, małopolskim – 3,6–14,9%, podkarpackim – 7,2–15,5%, wielkopolskim – 24,8–33,8%, śląskim – 41,4–50,5%) (wykres 12). W przypadku samochodów tzw. ujawnioną przewagą komparatywną odnotowano w eksporcie samochodów z dolnośląskiego (1,43) i śląskiego (2,45) – województw, w których nieco wyższa jest intensywność inwestycji tej branży w SSE. Jednakże mimo zidentyfikowania przedsiębiorców działających w SEE w branży motoryzacyjnej, wskaźnik RCA dla małopolskiego i podkarpackiego nie przekroczył 1. Nie oznacza to jednak, że przemysł ten nie jest istotny w tych województwach, jednakże zdecydowanie nie są one liderami w porównaniu do pozostałych regionów Polski. Warto również zwrócić uwagę, że w przypadku województwa łódzkiego i wielkopolskiego odnotowano wskaźnik RCA na poziomie odpowiednio 1,35 i 1,45, przy relatywnie niższych względnych nakładach inwestycyjnych w SSE w branży motoryzacyjnej. Świadczy to o zdecydowanie większej wartości eksportu, w stosunku do kapitału zainwestowanego w SSE, co wskazuje na wysoki stopień wykorzystywania istniejących mocy produkcyjnych. O sukcesie lub gorszej pozycji w eksporcie każdego z wymienionych województw decyduje jednak zazwyczaj nie rozbudowana i stabilna branża motoryzacyjna, z wieloma zakładami produkcyjnymi, a najczęściej pojedynczy inwestorzy (np. w województwie wielkopolskim i podkarpackim).

Wykres 12

Struktura eksportu wybranych województw Polski w latach 2004–2011 (w mld zł i %)

Lewy wykres: PKD o udziale w ogólnym eksporcie powyżej 10% w województwie w którymkolwiek z lat 2004–2011); klasyfikacja działów PKD 2007- por. objaśnienie do wykresu 10.

Prawy wykres: BNT – branże niskiej techniki BŚNT – branże średnio niskiej techniki, BŚWT – branże średnio wysokiej techniki, BWT – branże wysokiej techniki, NSK – niesklasyfikowane.

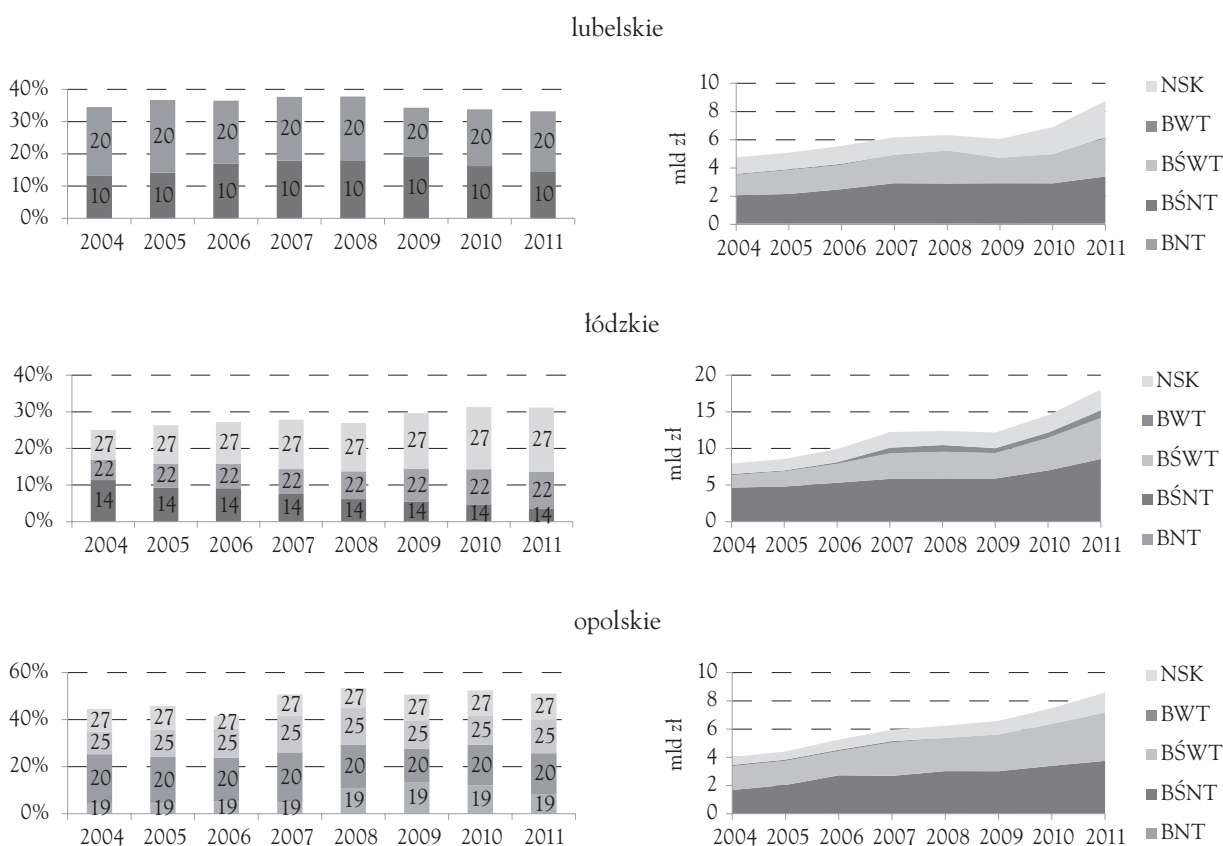
Źródło: Jak dla wykresu 1.

W omawianej grupie produktów z branż średnio wysokiej techniki o relatywnie wysokim udziale w eksporcie Polski znalazły się również wyroby chemiczne i przetwórstwo chemikaliów (niewielki wzrost o 1,2 punktu procentowego do 4,6% w 2011 r. w porównaniu do 2004 r.) oraz wyroby z działu produkcji urządzeń elektrycznych (wzrost o 1,5 p. p. do 5,5% w 2011 r.). W przypadku pierwszej kategorii wyrobów szczególną pozycję mają one w eksporcie województwa lubelskiego (18,6% eksportu tego regionu w 2011 r.), opolskiego (17,6%) oraz małopolskiego (10,4%) (wykres 13). Oprócz wymienionych województw, wysokim poziomem ujawnionej przewagi komparatywnej charakteryzowały się również zachodniopomorskie i kujawsko-pomorskie oraz mazowieckie. W przypadku lubelskiego zaś, intensywność inwestycji w SEE w tej branży osiągnęła wyjątkowo wysoki poziom (10,28). W pozostałych województwach eksportujących wyroby chemiczne i chemikalia trudno znaleźć jednoznaczne powiązanie eksportu z inwestycjami, co może świadczyć o znaczącej dywersyfikacji produkcji i sprzedaży na rynek krajowy i zagraniczny.

Jeśli chodzi zaś o urządzenia elektryczne, to mają one nieco większe znaczenie w eksporcie województw łódzkiego (17,5%), opolskiego (11,2) i wielkopolskiego (10,9%) (wykres 13). Regiony te charakteryzują się także relatywnie największą ujawnioną przewagą komparatywną w stosunku do pozostałych w Polsce. Na podkreślenie zasługuje również fakt, iż w tych województwach nie ma inwestycji w SEE w zakresie produkcji urządzeń elektrycznych, co oznacza, że efektywność i konkurencyjność międzynarodowa regionów w odniesieniu do tej branży wynika głównie z endogenicznych czynników, a nie z zewnętrznego wsparcia ze strony państwa.

Wykres 13

Struktura eksportu wybranych województw Polski w latach 2004–2011 (w mld zł i %)

Lewy wykres: PKD o udziale w ogólnym eksporcie powyżej 10% w województwie w którymkolwiek z lat 2004–2011); klasyfikacja działów PKD 2007- por. objaśnienie do wykresu 10.

Prawy wykres: BNT – branże niskiej techniki, BŚNT – branże średnio niskiej techniki, BŚWT – branże średnio-wysokiej techniki, BWT – branże wysokiej techniki, NSK – niesklasyfikowane.

Źródło: Jak dla wykresu 1.

Warto zauważyć pewną negatywną tendencję w strukturze eksportu polskich województw, przejawiającą się w niewielkim spadku udziału w eksporcie branż średnio niskiej techniki (z 51,1% w 2004 r. do 47,1% w 2011) na rzecz wzrostu udziału wyrobów niskiej techniki. Głównymi eksporterami o największych przewagach komparatywnych w eks-

porcie nieprzetworzonych lub nisko przetworzonych produktów rolnych są województwa: zachodniopomorskie (RCA = 4,17), wielkopolskie (3,30), lubelskie (2,48) lubuskie (1,61) i warmińsko-mazurskie (1,58). W eksporcie branży rybnej przewagi komparatywne mają zachodniopomorskie (10,40) i pomorskie (5,63).

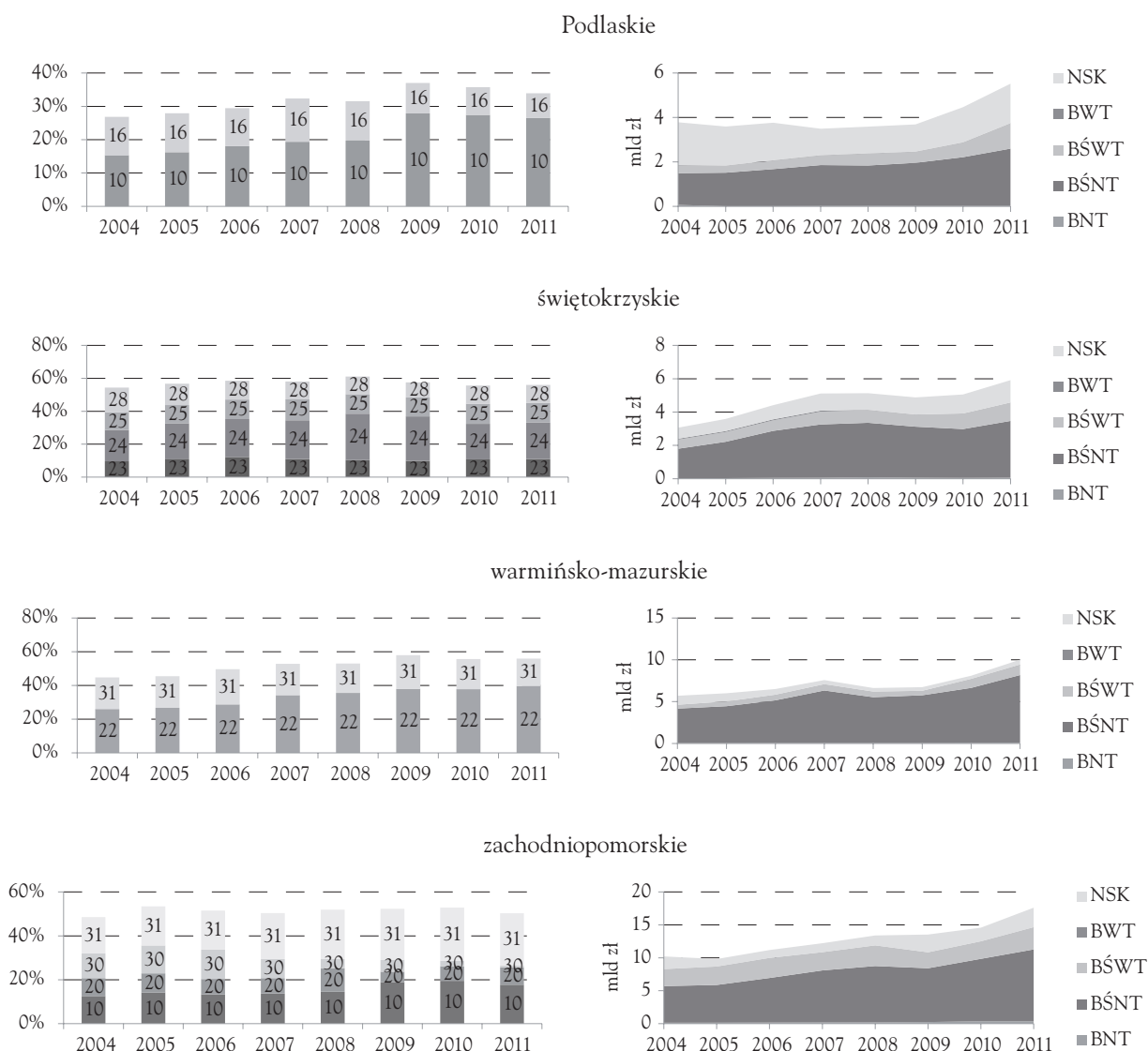
Jeśli chodzi o branże średnio niskiej techniki, to głównymi reprezentantami tej grupy w eksporcie Polski były towary przemysłu spożywczego, które odnotowały zdecydowany wzrost z 4,9% w 2004 do 7,1% w 2011 r. Relatywnie wysoki wzrost nie zbilansował spadku pozycji napojów, wyrobów tytoniowych, a także odzieży, skór i wyrobów ze skóry oraz drewna, mebli oraz metali. Trudno również uchwycić znaczenie lokalizacji inwestorów z branży przemysłu spożywczego w SSE dla ujawnionych przewag komparatywnych w handlu wyrobami tej branży.

Wspomniane zmiany pozycji branż średnio niskiej techniki w eksporcie są zauważalne w okresie kryzysu gospodarczego lat 2008–2010, kiedy pozycja towarów zaliczanych do niskiej techniki, w tym surowców i nieprzetworzonych artykułów rolno-spożywczych nieco wzrosła o 1,5 punktu procentowego do poziomu 4,9% w 2011 r. Stało się to przede wszystkim za sprawą zwiększonego udziału eksportu górnictwa rud metali (wzrost udziału z 1,9 w 2004 r. do 3,3% globalnego eksportu Polski w 2011 r.). Na wskaźnik ten główny wpływ miało zwiększenie eksportu województwa dolnośląskiego rud metali (miedzi) zarówno w wartościach względnych, jak i bezwzględnych z 72,4% w 2004 do 84% (RCA na poziomie 7,34) oraz utrzymanie przez śląskie około 5% udziału w sprzedaży zagranicznej towarów z branż niskich technologii (węgla i koksu) (RCA = 5,45) (wykres 14). Do grupy województw eksportujących surowce naturalne należy również dodać wielkopolskie, które nie wykorzystuje wysokiej ujawnionej przewagi komparatywnej eksportu ropy naftowej i gazu (RCA = 8,09), zadowolając się udziałem sprzedaży zagranicznej tych produktów poniżej 1% w globalnym eksporcie regionu.

Wśród polskich województw, oprócz tych, które specjalizują się w eksporcie określonych wyrobów zaliczanych do grupy wysokiej lub średnio niskiej techniki, a także atrakcyjnych surowców (węgiel, miedź), są również województwa, które ze względu na eksport, należy zaliczyć do regionów oferujących w handlu zagranicznym wyroby z branż niskiej lub ewentualnie średnio niskiej techniki. Dotyczy to podlaskiego, świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego. W przypadku województwa podlaskiego i zachodniopomorskiego istotny udział w ich eksporcie mają produkty przemysłu przetwórstwa rolno-spożywczego (odpowiednio 26,5% i 17,7%), choć w odniesieniu do zachodniopomorskiego ważną pozycją jest też eksport mebli (23,8%). Warto zauważyć, że pomorskie ma w porównaniu do pozostałych województw ujawnioną przewagę komparatywną również w eksporcie wyrobów z drewna i korka (4,19), a także maszyn (2,49) i urządzeń elektrycznych (1,74).

Wykres 14

Struktura eksportu województw Polski w latach 2004–2011 (w mld zł i %)

Lewy wykres: PKD o udziale w ogólnym eksporcie powyżej 10% w województwie w którymkolwiek z lat 2004–2011); klasyfikacja działów PKD 2007- por. objaśnienie do wykresu 10.

Prawy wykres: BNT – branże niskiej techniki, BŚNT – branże średnio niskiej techniki, BŚWT – branże średnio wysokiej techniki, BWT – branże wysokiej techniki, NSK – niesklasyfikowane.

Źródło: Jak dla wykresu 1.

Dla województwa świętokrzyskiego wciąż najistotniejszym towarem w eksporcie są metale (22,1% w 2011 r.), maszyny i urządzenia oraz wyroby z pozostałych surowców niemetalicznych, co przy istnieniu ujawnionej przewagi komparatywnej dla eksportu tych dóbr pozwala uznać za właściwe wykorzystanie sprofilowania regionu. Natomiast eksport województwa warmińsko-mazurskiego głównie oparty jest na wyrobach z gumy i tworzyw sztucznych (39,6%) oraz mebli (16,4%), a więc również towarów, w których jest najwyższy wskaźnik RCA (odpowiednio 7,22 oraz 4,86).

Podsumowanie

Przeprowadzona powyżej analiza pozwala potwierdzić sformułowaną na wstępie tezę, że wymiana handlowa z zagranicą utrwała istniejące różnice w rozwoju regionów w Polsce, a interwencje państwa realizowane bez spójnej koncepcji wzmacniają powyższą tendencję.

Na podstawie badania można sformułować kilka wniosków odnośnie do powiązań handlowych polskich województw z zagranicą.

Po pierwsze, wśród województw o największym udziale w eksporcie Polski zarówno w wartościach bezwzględnych i względnych odnoszonych do produkcji sprzedanej, jak też produktu krajowego brutto znalazły się najlepiej rozwinięte regiony Polski zachodniej, niektóre regiony Polski północnej i południowej. Potwierdza to regułę, że im lepiej rozwinięty region, tym większa jest jego otwartość, i w tym większym stopniu prowadzi on wymianę handlową, która przyczynia się do wzrostu gospodarczego. Jednocześnie słabsze regiony zdecydowanie w mniejszym stopniu zorientowane są na handel zagraniczny, co pogarsza ich i tak trudną sytuację rozwojową.

Po drugie, przeprowadzone badanie ujawniło, że generalnie województwa w Polsce, z punktu widzenia handlu zagranicznego, „ciążą” w kierunku bliskich geograficznie rynków zbytu, co jest potwierdzeniem niektórych teorii lokalizacji inwestycji oraz koncepcji grawitacji, a także pozostaje zbieżne z wynikami dotychczas prowadzonych badań w tym zakresie (Gawlikowska-Hueckel-Umiński, 2005, s. 76; Gawlikowska-Hueckel-Umiński, 2008, s. 57; Gawlikowska-Hueckel-Umiński, 2009, s. 63). Po ośmiu latach funkcjonowania Polski w Unii Europejskiej inwestorzy zagraniczni, nastawiający się na sprzedaż swoich towarów na rynku wewnętrznym UE, wciąż nie postrzegają Polski jako jednolitego kraju o znacznym potencjale popytu i lokują swoje inwestycje blisko granicy z Niemcami i Republiką Czeską. Województwa Polski północnej bliżej współpracują natomiast z Norwegią, należącą do państw EFTA, a regiony Polski wschodniej – z krajami Wspólnoty Niepodległych Państw: głównie Rosją i Ukrainą.

Po trzecie, wspomniane powyżej ukierunkowanie geograficzne eksportu polskich województw ma swoje uzasadnienie w strukturze towarów sprzedawanych za granicę. Można bowiem odnaleźć następujące zależności. Bogatsze regiony, lepiej przygotowane do nowoczesnych inwestycji, posiadające lepiej wykwalifikowaną i dostosowaną do oczekiwań przyszłych pracodawców siłę roboczą, powiązania z nauką i ośrodkami badawczymi, oferują wyroby należące do branż wysokiej i średnio wysokiej techniki. Towary te znajdują natomiast nabywców przede wszystkim w krajach Unii Europejskiej i EFTA, co pozwala specjalizować się wspomnianym regionom w sprzedaży w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Natomiast regiony słabiej rozwinięte, opierające swój przemysł na surowcach i produktach rolnych, oferują towary przede wszystkim na rynek krajowy, stając się w przypadku niektórych towarów zapleczem prostych komponentów dla producentów z innych województw Polski. Jednocześnie, przy relatywnie niewielkiej otwartości i umię-

dzynarodowieniu, głównymi odbiorcami zagranicznymi ich towarów są kraje Wspólnoty Niepodległych Państw, co również nie wymusza na producentach z tych regionów zmian technologicznych. Wydaje się, że województwa wschodniej Polski powinny być coraz bardziej atrakcyjne ze względu nie tylko na tańszą siłę roboczą, ale i poprawę jej wykwalifikowania, głównie za sprawą funduszy europejskich. Również infrastruktura transportowa została w znaczącym stopniu zmodernizowana przy wykorzystaniu funduszy europejskich, co także powinno zachęcać inwestorów i przyszłych eksporterów do poszukiwania terenów inwestycyjnych w dotychczas omijanych, biedniejszych województwach Polski wschodniej. Jednakże, dotychczasowe powiązania handlowe nie zmieniają istniejącej specjalizacji polskich województw. Przeciwnie, wzmacniają pozytywne tendencje do rozwoju produkcji wyrobów wysokiej techniki w bogatszych regionach eksportujących do UE i EFTA, nie stanowiąc żadnej zachęty ani nie wymuszając zmiany produkcji w słabszych regionach eksportujących do WNP.

Po czwarte, wydaje się, że pewną zachętą do zmiany specjalizacji województw, a w konsekwencji struktury eksportu mogłaby być krajowa pomoc publiczna udzielana zarówno w ramach funduszy europejskich, jak i specjalnych stref ekonomicznych, tym bardziej, że istnieje możliwość uzyskiwania większego wsparcia w województwach względnie biedniejszych, gdzie PKB per capita jest odpowiednio niższy. Jednakże fakt, że to przedsiębiorcy często decydują, gdzie tworzone są podstrefy SSE, zgodnie z zasadą aglomeracji i tezami nowej geografii ekonomicznej P. Krugmana, nowe technologie napływają do względnie bogatszych województw. Warto jednakże odnotować, że zdarzają się inwestycje w zaawansowanych technologicznie branżach we wschodniej części Polski, jednakże są to pojedyncze przypadki. W takich sytuacjach inwestor staje się monopolistą na rynku pracy, a zachwianie koniunktury na rynku towarów oferowanych przez niego może grozić poważnymi konsekwencjami społecznymi w regionie. Można zatem uznać, że oferowana w Polsce krajowa pomoc regionalna, z punktu widzenia zmiany struktury i kierunków eksportu, jest realizowana nieskutecznie i nie przynosi oczekiwanych wyników.

Podsumowując, na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że handel zagraniczny jest istotnym czynnikiem wpływającym na konkurencyjność i atrakcyjność województw w Polsce. Interwencje państwa, w tym m.in. w formie specjalnych stref ekonomicznych, w celu ograniczenia dywergencji między regionami i poprawy warunków handlu międzynarodowego są zdecydowanie nieskuteczne – szczególnie w odniesieniu do regionów Polski wschodniej, co potwierdzają wskaźniki zawarte w tabeli 7.

Tabela 7

Porównanie wskaźnika ujawnionej przewagi komparatywnej eksportu województw oraz intensywności inwestycji wybranych branż w SSE w 2011 r.

		dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	Opolskie	podkarpackie	podlaskie	Pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie
01	A	0,30	0,69	2,48	1,61	0,73	0,46	0,69	0,97	0,09	0,69	0,16	0,24	0,10	1,58	3,30	4,17
02	A	2,16	0,00	0,00	7,68	0,12	0,40	0,45	0,00	0,09	0,08	0,97	0,02	0,38	0,00	0,26	6,29
03	A	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,63	0,00	0,00	0,62	1,66	10,40
05	A	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,45	0,00	0,00	0,00	0,00
06	A	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,23	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	8,09	0,00
07	A	7,34	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
08	A	1,68	1,44	0,00	0,00	1,26	1,85	0,38	0,00	1,75	0,13	0,00	0,07	24,18	0,10	1,00	0,16
09	A	0,00	0,00	0,00	3,22	0,00	11,86	0,63	0,00	2,74	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
10	A	0,22	1,57	2,10	0,62	1,22	1,21	1,78	0,88	0,29	3,83	0,51	0,32	0,45	1,14	1,24	2,41
10	B	0,42	–	–	1,54	1,25	1,03	1,48	12,22	0,27	0,94	0,75	0,67	0,04	0,40	2,22	0,04
13	A	1,37	2,70	0,17	1,19	4,76	0,36	0,17	0,78	0,08	0,97	0,34	0,54	0,71	0,92	1,99	0,79
13	B	1,23	–	–	6,54	3,88	–	0,02	–	0,16	3,19	–	–	–	0,01	–	0,99
16	A	0,23	0,76	1,71	5,64	0,33	0,54	0,12	1,59	2,45	4,19	1,45	0,24	1,23	2,60	1,37	3,20
16	B	0,05	–	–	0,45	–	0,23	0,07	4,09	4,12	14,01	0,15	0,04	–	0,81	0,02	10,10
17	A	0,81	6,57	0,32	4,01	0,63	0,48	0,68	0,40	0,09	0,70	1,96	0,08	1,01	0,21	1,10	0,62
18	A	0,05	1,79	0,96	0,34	2,66	3,64	1,67	1,56	0,22	1,62	0,20	0,22	0,31	3,21	0,71	1,00
17–18	B	0,91	4,12	0,04	2,63	0,74	2,13	4,15	–	0,27	0,57	2,31	0,17	1,95	0,47	0,19	0,10
20	A	0,37	2,04	4,10	1,15	0,92	2,28	2,00	3,87	0,73	0,04	0,13	0,22	0,02	0,06	0,38	1,65
21	A	0,29	0,00	0,33	0,40	1,17	0,66	0,75	0,00	0,79	0,00	1,32	0,00	0,00	0,00	5,10	0,02

		doInośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	Opolskie	podkarpackie	podlaskie	Pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie
20–21	B	1,19	0,31	10,28		1,34	1,22	0,84		0,72		3,55	0,40	0,48	0,17	1,59	0,84
22	A	0,95	1,40	0,42	0,34	1,84	0,66	0,65	0,83	3,26	0,70	0,49	0,74	0,51	7,22	0,87	0,45
22	B	0,88	0,90	0,12	1,68	1,27	0,31	0,22	0,04	1,01	0,48	0,44	0,44	0,20	5,71	0,58	3,20
23	A	0,36	0,09	0,07	1,26	2,11	1,89	0,51	0,62	1,32	0,18	0,18	1,76	5,73	1,08	1,02	0,57
23	B	0,36	0,91	–	0,15	2,85	0,39	2,00	0,02	0,14	–	0,63	1,38	4,13	0,18	1,59	1,02
24	A	0,10	0,35	0,18	0,42	0,21	1,87	0,56	0,63	1,66	0,02	0,01	3,15	5,70	0,14	0,16	0,14
25	A	0,90	1,86	1,43	1,30	1,11	1,50	0,50	2,69	0,93	0,38	1,05	1,05	2,29	1,11	0,61	1,32
24–25	B	0,84	0,47	3,86	0,85	1,73	1,02	0,75	2,08	1,39	0,17	0,73	0,73	1,51	0,83	2,05	0,31
26	A	2,21	1,75	0,06	2,26	1,01	1,93	1,51	0,01	0,23	0,05	1,31	0,11	0,01	0,12	0,19	0,02
27	A	0,85	0,18	0,07	0,19	3,29	0,60	1,36	2,10	0,05	1,74	0,14	0,67	0,19	0,14	2,03	1,05
26–27	B	1,37	3,68	–	1,11	0,84	0,40	2,04	–	0,41	0,19	3,80	0,19	–	0,11	0,79	0,07
28	A	0,99	0,86	1,72	1,35	0,52	0,78	0,78	1,51	0,98	2,49	0,97	0,58	3,80	2,77	1,41	0,54
28	B	1,92	–	0,02	1,46	1,81	1,24	0,05	0,80	0,18	1,53	0,19	0,75	0,05	0,07	–	0,06
29	A	1,43	0,11	0,21	1,35	0,22	0,82	0,09	0,34	0,85	0,13	0,08	2,49	0,36	0,02	1,45	0,14
29	B	1,21	–	0,14	0,44	0,12	1,34	0,01	–	1,05	–	0,03	2,35	0,58	–	0,44	0,04
31	A	0,34	1,49	1,71	0,68	0,62	0,24	0,20	0,39	1,05	0,61	0,50	0,14	0,06	4,86	2,67	6,65
32	A	0,93	2,97	0,16	0,66	3,61	0,52	0,59	0,09	1,25	0,76	0,28	0,33	0,09	0,11	2,46	1,23
31–32	B	1,13	–	–	0,42	0,15	0,29	0,01	–	4,04	2,02	–	–	2,66	4,56	5,95	–

Objaśnienie:

A: ujawniona przewaga komparatywna województwa w eksporcie danej branży PKD w stosunku do pozostałych województw.

B: intensywność inwestycji branży w SSE w danym województwie w stosunku do inwestycji branży w SSE we wszystkich województwach w Polsce.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Izby Celnej i Ministerstwa Gospodarki.

Bibliografia

Agencja Rynku Energii S.A., www.are.waw.pl.

Ajmone Marsan, G., Maguire, K. (2011), *Categorisation of OECD Regions Using Innovation- Related Variables*, OECD Regional Development Working Papers, 2011/03, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/5kg8bf42qv7k-en>.

Ambroziak, A. A., (2009), *Krajowa pomoc regionalna w specjalnych strefach ekonomicznych w Polsce*, Oficyna wydawnicza SGH, Warszawa.

Analizy Online, (2013), *Assets of investment funds*, www.analizy.pl/.

A.T. Kearney, *Foreign Direct Investment Confidence Index 2012*.

Atzei, A., Groepper, P., Novara M. (1999), *Innovations for Competitiveness: European Views on "Better-Faster-Cheaper"*, „Acta Astronautica” Vol. 44 No. 7–12, s. 745–754.

Audretsch, D.B., Feldman M., (1996), *Spillovers and the geography of innovation and production*, „American Economic Review”, Vol. 86, s. 630–640.

Bachtler, J., (1998), *Reforming the Structural Funds: Challenges for EU Regional Policy*, „European Planning Studies”, Vol. 6, No. 6, s. 645–664.

Bachtler, J., Mendez, C., (2007), *Who Governs EU Cohesion Policy? Deconstructing the Reforms of the Structural Funds?*, „Journal of Common Market Studies”, Vol. 45, No. 3, s. 535–564.

Bachtler, J., Taylor, S., (2003), *The Added Value of the Structural Funds: A Regional Perspective*, IQ-Net Special Report, European Policies Research Centre, University of Strathclyde, Glasgow.

Bachtler, J., Wishlade, F., Yuill, D., (2003), *Regional Policies After 2006: Complementarity or Conflict?*, European Policies Research Centre, European Research Paper, No. 51, Glasgow.

Bachtler, J., Wren, C., (2006), *The Evaluation of EU Cohesion Policy: Research Questions and Policy Challenges*, „Regional Studies”, Vol. 40, No. 2, Special Issue: The Evaluation of EU Cohesion Policy, s. 143–153.

Bagdziński, S.L., Kosiedowski, W., Marszałkowska, M., (1995), *Ekonomiczne założenia rozwoju i restrukturyzacji regionu w warunkach transformacji systemowej*, w: Bagdziński, S. L. (red.), *Polityka rozwoju regionalnego i lokalnego w okresie transformacji systemowej*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń.

Bahlmann, M., Elfring, T., Groenewegen, P., Huysman, M., (2010), *Does distance matter? An ego-network approach towards the knowledge-based theory of clusters*, „Serie Research Memoranda 4”, VU University of Amsterdam, Business Administration and Econometrics, Amsterdam.

- Barca, F., (2009), *An Agenda for a Regional Cohesion Policy. A place based approach to meeting European Union challenges and expectations*, Independent Report prepared at the request of D. Huebner, Commissioner for Regional Policy, Brussels.
- Barcz, J., (2008), *Przewodnik po Traktacie z Lizbony*. Traktaty stanowiące Unię Europejską. Stan obecny oraz teksty skonsolidowane w brzmieniu Traktatu z Lizbony, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa.
- Barro, R.J., Sala-i-Martin, X., (2003), *Economic Growth*, The MIT Press, Cambridge – London.
- Bathelt, H., (2003), 'In good faith?' *The 'distanced neighbor' paradox: 'over-embedded' and 'under-socialized' economic relations in Leipzig's media industry*, Paper presented at the European Regional Association Conference, Pisa, Italy.
- Becker, G.S., (1975), *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*, Columbia University Press for NBER, New York.
- Bevan, A.A., Estrin, E., (2000), *The Determinants of Foreign Direct Investment in Transition Economies*, William Davidson Institute Working Paper, No. 342.
- Bieńkowski, W., Weresa, M. A., Radło, M. J., (red.) (2010), *Konkurencyjność Polski na tle zmian gospodarczych w krajach OECD*, SGH Warszawa.
- Blomström, M., Konan, D., Lipsey, R. E., (2000), *FDI the Restructuring of the Japanese Economy*, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No. 7693.
- Blonigen, B.A., Piger, J., (2011), *Determinants of Foreign Direct Investment*, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper, No. 16704.
- Boldrin, M., Canova, F., (2001), *Inequality and convergence in Europe's regions: reconsidering European regional policies*, „Economic Policy”, Vol. 16, No. 32, s. 205–253.
- Boni, M. (red.) (2009), *Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, Warszawa.
- Boni, M. (red.) (2011), *Raport Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Projekt – 17 listopada.
- Boni, M., (red.) (2009), *Wyzwania rozwojowe*, Urząd Rady Ministrów, Warszawa.
- Boschma, R.A., (2005), *Proximity and innovation: a critical assessment*, „Regional Studies”, Vol. 39, s. 61–74.
- Bradley, J. Zaleski, J., (2003b), *Ocena wpływu Narodowego Planu Rozwoju Polski na lata 2004–2006 na gospodarkę przy zastosowaniu modelu HERMIN*, „Gospodarka Narodowa”, nr 7/8 s. 18–45.
- Bradley, J., (2009), *Debata na temat polityki spójności i funduszy strukturalnych*. w: *Polityka spójności w obliczu wyzwań XXI w. Materiały z konferencji*. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, s. 54–70, Warszawa.
- Bradley, J., Zaleski, J., (2003a), *Modeling EU accession and Structural Fund impacts using the New Polish HERMIN model* w: *Modeling Economies in Transition, Proceedings of the 7-th Conference of the International Association AMFET*, Cedzyna, (red.) W Welfe, s. 97–124, Łódź.
- Buch, C. M., Kokta, R. M., Piazzolo, D., (2001), *Does the East Get What Would Otherwise Flow to the South? FDI Diversion in Europe*, Kiel Institute for World Economics, Kiel Working Paper No. 1061.
- Budner, W. W., (2009), *Podmiotowość regionów a polityka i rozwój regionalny. Kontekst polski i europejski*, Administration Locorum, nr 8, Vol. 3, s. 5–17.
- Burt, R.S., (2010), *Neighbour Networks: Competitive Advantage Local and Personal*, Oxford University Press, Oxford.
- Carstensen, K., Toubal, F., (2003), *Foreign Direct Investment in Central and Eastern European Countries: A Dynamic Panel Analysis*, Kiel Working Paper No. 1143, Kiel Institute for World Economics.

- Caselli, F., Tenreyro, S., (2005), *Is Poland the Next Spain?*, NBER Working Paper 11045.
- Castellacci, F. (2008), *Innovation and the competitiveness of industries: Comparing the mainstream and the evolutionary approaches*, „Technological Forecasting & Social Change”, No. 75, s. 984–1006.
- Castells, M., (2008a), *Siła tożsamości*, PWN, Warszawa.
- Castells, M., (2008b), *Spółczesność sieci*, PWN, Warszawa.
- Churski, P., (2008), *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań.
- Czapiński, J., Panek, T., (red.) (2011), *Diagnoza społeczna 2011 r., Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.
- Czarny, E., Śledziwska, K., (2012), *Międzynarodowa współpraca gospodarcza w warunkach kryzysu*, PWE, Warszawa.
- Dagum, C., (1997), *A new approach to the decomposition of the Gini income inequality ratio*, „Empirical Economics”, No. 22, s. 515–531.
- De Grauwe, P., (red.), (2010), *Dimensions of Competitiveness*, MIT Press, Cambridge Mass.
- Delgado, M., Porter, M. E., Stern, S., (2012), *Clusters, Convergence, and Economic Performance*, NBER Working Paper, No. 18250, Cambridge, MA.
- DM PKOBP (2012), *Raport Polska Energetyka*, Warszawa.
- Doloreux, D., Parto, S., (2004), *Regional Innovation Systems: A Critical Synthesis*, INTECH Discussion Paper Series, No. 17, August 2004, Institute for New Technologies, Maastricht.
- Domański, S.R., (1990), *Kapitał ludzki i wzrost gospodarczy*, SGPiS, Warszawa.
- DTI/ODPM, (2003), *Evaluation of the Added Value and Costs of the European Structural Funds in the UK*.
- EBRD, (2011), *Transition Report 2011. Crisis and Transition: The People's Perspective*, London.
- EBRD, www.ebrd.com.
- EC, (2007), *Regions in the European Union. Nomenclature of territorial units for statistics, NUTS 2006/EU-27*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- EC, (2012), *Innovation Union Scoreboard 2011*, PRO INNO Europe, Inno Metrics, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/facts-figures-analysis/innovation-scoreboard/index_en.htm.
- ec.europa.eu/eurostat.
- ECFIN, (2009), *Country Focus*, Vol. 6, Issue 11.
- Ederveen, S., de Groot, H., Nahuis, R., (2006), *Fertile Soil for Structural Funds? A Panel data Analysis of the Conditional Effectiveness of European Cohesion Policy*, *Kyklos* Wiley Blackwell, Vol. 59, No. 1., s. 17–42.
- Ederveen, S., Gorter, R., de Mooij Nahuis, R., (2002), *Funds and Games: The Economics of European Cohesion Policy*, CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, The Hague.
- Edquist, Ch., McKelvey, M., (2000), *Systems of Innovation: Growth, Competitiveness and Employment*. Vol. I, II. Edward Elgar, Cheltenham, Northampton, MA.
- Ehrenberg, R.G., Smith, R.S., (2003), *Modern Labor Economics. Theory and Public Policy*, Pearson Education, Inc., wyd. 8.
- Englander S., Gurney A., (1994), *OECD Productivity Growth: Medium-Term Trends*, „OECD Economic Studies” No. 22, s. 111–128.
- Ernst & Young, (2012), *Efektywność Zarządzania Utrzymaniem Dróg Krajowych w Polsce*, Warszawa.

- European Commission, (2012), *2012 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU27 Member States (2010-2060)*, „European Economy”, No. 2.
- European Commission, (2008), *Regions 2020. An Assessment of Future Challenges for EU Regions*, SEC (2008) 2868 final, Brussels 14/11.
- European Commission, (2009a), *Consultation on the future „EU 2020” strategy*, Commission Working Document, COM (2009) 647/3 final, Brussels.
- European Commission, (2009b), *Creative and innovative regions. Sixth progress report on economic and social cohesion*, COM (2009) 295 final, European Commission, Brussels, 25 June.
- European Commission, (2010a), *Communication to the European Council. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, Brussels 3.3.2010, KPM (2010) 2020 final.
- European Commission, (2010b), *Conclusions: the future of Cohesion Policy*, COM (2010) 642 final, Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank, Brussels, 9.11.
- European Commission, (2010c), *The EU Budget Review*, SEC (2010) 7000 final, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the National Parliaments, Brussels 19.10 COM (2010) 700 final.
- European Commission, (2011a), *A budget for Europe 2020 Part I and II*, SEC (2011) 867–868 final, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels 29.6.2011 COM (2011) 500 final.
- European Commission, (2011b), *Regulation of the European Parliament and of the Council on laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund covered by the Common Strategic Framework and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund and repealing Regulation (EC) No. 1083/2006*, SEC (2011) 1141, SEC (2011) 1142,, Brussels, 6.10.2011 COM (2011) 615 final.
- European Commission, (2012) *Taxation trends in the European Union Data for the EU Member States, Iceland and Norway*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- European Commission, (2012a), *The EU in the world 2013. A statistical portrait*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- European Commission, (2012b), *Key figures on Europe 2012*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- European Commission, (2000), *European Competitiveness Report 2000*, working document of services of the European Commission, Luxembourg.
- European Union, (2010), *Investing in Europe’s Future. A regional development strategy for 2020. Fifth report on economic, social and territorial cohesion*, Brussels, November.
- European Union, (2009), *A Cross-Country Impact Assessment of EU Cohesion Policy*, European Union Regional Policy 01/2009.
- Eurostat, (2013), www.ec.europa.eu/eurostat/.
- Evangelista, R., Iammarino, S., Mastrostefano, V., Silvani, A., (2002), *Looking for regional systems of innovation. Evidence from the Italian innovation survey*, „Regional Studies”, Vol. 36.2, s. 173–186.
- FAO, (2006), *Policy impacts on inequality. Decomposition of inequality by subgroups*, EASYPol, Mod. 052.

Ferreira, J., Garrido Azevedo, S., Raposo, M.L., (2012), *Specialization of regional clusters and innovative behavior: a case study*, „Competitiveness Review: An International Business Journal incorporating Journal of Global Competitiveness”, Vol. 22, Issue 2, s. 147–169.

finansse.wnp.pl.

Freyberg, E., (2009), *European Union „Better Regulation” Programme and Its Impact on the Competitiveness of New Member States*, Research Papers of Wrocław University of Economics, No. 59,

Freyberg, E., (2010), *Efektywność europejskiej i polskiej polityki regionalnej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”, nr 1 (28) 2010, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego, Warszawa.

Friedrich, C. J., Weber, A., (1929), *Alfred Weber’s theory of the location of industries*, University of Chicago Press, Chicago.

Fujita, M., Krugman P., Venables, A. J., (2001), *The Spatial Economy. Cities, Regions and International Trade*, The MIT Press, Cambridge – London.

Gałązka, A., (2011), *Czynniki rozwoju w wybranych teoriach rozwoju regionalnego*, w: Z. Strzelecki, (red), *Gospodarka regionalna i lokalna w Polsce. Czynniki i bariery*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, s. 13–47.

Gawlikowska-Hueckel, K., Umiński S., (2000), *Ocena konkurencyjności województw*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.

Gawlikowska-Hueckel, K., Umiński, S., (2007), *Handel zagraniczny Małopolski 2005*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków.

Gawlikowska-Hueckel, K., Umiński, S., (2008), *Handel zagraniczny Małopolski. Metodologia badań oraz analiza obrotów w latach 2000–2004*, Departament Gospodarki i Infrastruktury, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków.

Gawlikowska-Hueckel, K., Umiński, S., (2009), *Handel zagraniczny Małopolski 2008*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków.

Gawlikowska-Hueckel, K., (2003), *Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej. Konwergencja czy polaryzacja?*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.

GDDKiA (2012), *Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad*, www.gddkia.gov.pl.

GDDKiA (2013), *Raport Roczny 2012*, Warszawa.

Geodecki, T., Gorzelak, G., Górniak, J., Hausner, J., Mazur, S., Szlachta, J., Zaleski, J., (2012), *Kurs na innowacje. Jak wyprowadzić Polskę z rozwojowego dryfu?*, Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej Kraków.

Giełda Papierów Wartościowych (2013), *Raport Roczny 2012*, Warszawa.

Gill, J., (2010), *Regional development policies: place-based or people-centred*, The World Bank, Washington D.C., October.

Godlewska-Majkowska, H., (red.) (2008), *Atrakcyjność inwestycyjna polskich regionów. W poszukiwaniu nowych miar*, Studia i Analizy Instytutu Przedsiębiorstwa, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.

Godlewska, H., (2005), *Lokalizacja w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie, Warszawa.

Godlewska-Majkowska, H., (red.) (2009), *Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski a kształtowanie lokalnych i regionalnych specjalizacji gospodarczych*, Studia i Analizy Instytutu Przedsiębiorstwa, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.

Godlewska-Majkowska, H., (red.) (2010), *Innowacyjność jako czynnik wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej polskich regionów w latach 2002–2007*, Studia i Analizy Instytutu Przedsiębiorstwa, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.

- Godlewska-Majkowska, H., (red.) (2011), *Atrakcyjność inwestycyjna a przedsiębiorczość regionalna w Polsce*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Gren, J., (2003), *Reaching the Peripheral Regional Growth Centres*, „European Journal of Spatial Development”, No. 3, January.
- Greunz, L., (2003), *Geographically and technologically mediated knowledge spillovers between European regions*, „Annals of Regional Science”, 37 (4), s. 657–680.
- Grosse, T. G., (2002), *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, „Studia Regionalne i Lokalne”, 1 (8), s. 25–48.
- GUS, (2007), *Budżety Gospodarstw Domowych w 2006 r.*, Warszawa.
- GUS, (2008), *Budżety Gospodarstw Domowych w 2007 r.*, Warszawa.
- GUS, (2009), *Budżety Gospodarstw Domowych w 2008 r.*, Warszawa.
- GUS, (2010), *Budżety Gospodarstw Domowych w 2009 r.*, Warszawa.
- GUS, (2011), *Budżety gospodarstw domowych w 2010 r.*, Warszawa.
- GUS, (2012), *Budżety gospodarstw domowych w 2011 r.*, Warszawa.
- GUS, (2012a), *Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004–2011*.
- GUS, (2012b), *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2010 r.*
- GUS, (2012c), *Mały Rocznik Statystyczny 2011*, Warszawa 2012.
- GUS, (2012d), *Rocznik statystyczny województw 2011*, GUS, www.stat.gov.pl.
- GUS, (2012e), *Ubóstwo w Polsce w 2011 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych)*, Notatka sygnałowa, Materiał na konferencję prasową w dniu 31 maja 2012 r., GUS, Warszawa.
- GUS, (2013a), *Biuletyn Statystyczny*, 1/2013 i za poprzednie miesiące.
- GUS, (2013b), *Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju: rok 2012*, Warszawa.
- GUS (2013c), *Polska – wskaźniki makroekonomiczne*, www.stat.gov.pl.
- GUS, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl>.
- GUS, www.stat.gov.pl.
- Gwosdz, K., (2004), *Koncepcja zależności od ścieżki (path dependence) w geografii społeczno-ekonomicznej*, „Przegląd Geograficzny”, 76, 24, s. 433–456.
- Harhoff, D., (2000), *R&D Spillovers, Technological Proximity, and Productivity Growth – Evidence from German Panel Data*, “Schmalenbach Business Review”, Vol. 52, s. 238–260.
- Hatzichronoglou, T., (1996), *Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators*, OECD Science, “Technology and Industry (STI) Working Papers”, No. 5, OECD, Paris.
- Hausner, J., (red.), (2013), *Narastające dysfunkcje, zasadnicze dylematy, konieczne działania. Raport o stanie samorządności terytorialnej w Polsce*, Kraków.
- Heritage Foundation, (2012), *Index of Economic Freedom, 1995–2013*, www.heritage.org/research.
- Hoover, E. M., (1962), *Lokalizacja działalności gospodarczej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Howells, J., (1999), *Regional Systems of Innovation?*, w: D. Archibugi, J. Howells, J. Michie, (red.) *Innovation policy in a global economy*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 67–93.
- Hryckiewicz, A., Kowalewski, O., (2011), *Why Do Foreign Banks Withdraw from Other Countries?*, „International Finance”, Vol. 14 (1), 67–102.
- <http://ec.europa.eu/europe2020/>

- <http://www.atkearney.com/gbpc/foreign-direct-investment-confidence-index>
- Huebner, D., (2009), *Reflection Paper on future Cohesion Policy*, Informal Meeting of Ministers for Regional Policy, Marianske Lazne, 22–24 April.
- Iglicka, K., (2010), *Migracje długookresowe i osiedleńcze z Polski po 2004 roku – przykład Wielkiej Brytanii. Wyzwania dla statystyki i demografii państwa*, Raporty i Analizy Centrum Stosunków Międzynarodowych.
- IMD, (2012), *World Competitiveness Yearbook 2012*, 24th Edition, Institute for Management Development, Lozanna.
- IMF, (2005), *World Economic Outlook Database*, September.
- IMF, (2013), *World Economic Outlook* – www.imf.org.
- IMF, (2013a), *World Economic Outlook Database* – www.imf.org.
- IMF, (2013b), *World Economic Outlook Update* – www.imf.org.
- Informal Meeting of Ministers Responsible for Cohesion Policy, (2011a), *Presidency Conclusions*, Ministry of National Development, Godollo, 20 May.
- Informal Meeting of Ministers Responsible for Cohesion Policy, (2011b), *Territorial Agenda of European Union until 2020*, Godollo, 19 May.
- Informal Meeting of the Ministers in charge of Cohesion Policy, (2010), *Presidency Conclusions*, Liege, 22–23 November.
- Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, (2012), *Foresight Mazovia – Scenariusze rozwoju w obszarze „Rozwój infrastruktury i zagospodarowanie przestrzenne”*, Warszawa.
- Instytut Turystyki, (2013), www.intur.com.pl
- Jankowska, B., (2009), *Konkurencyjność w ujęciu mezoekonomicznym*, w: M. Gorynia (red.), *Kompendium wiedzy o konkurencyjności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 100–125.
- Kantanen, H., (2012), *Identity, image and stakeholder dialogue*, „Corporate Communications: An International Journal”, Vol. 17, Issue 1, s. 56–72.
- Karlsson, C., Andersson, M., (2009), *The Location of Industry R&D and the Location of University R&D*, w: Ch. Karlsson, A.E. Andersson, P.C. Cheshire, R.R. Stough (red.), *New Directions in Regional Economic Development*, „Advances in Spatial Science”, Springer, Berlin, s. 267–290.
- Kerr, I. A., Peter, V. M., (2001), *The Determinants of Foreign Direct Investment in China*, Paper prepared for presentation at the 30th Annual Conference of Economists, University of Western Australia, Perth, 23rd – 26th September.
- Kim, J.I., Lau, L.J. (1994), *The Sources of Economic Growth of the East Asian Newly Industrialized Countries*, „Journal of the Japanese and International Economics” No. 8, s. 235–271.
- King, R.G., Levine, R. (1994), *Capital Fundamentalism, Economic Development, and Economic Growth*, Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy No. 40, s. 259–292.
- Klamut, M., (red.) (1999), *Konkurencyjność regionów*, AE im. Oskara Langego, Wrocław.
- Kleer, J., Wierzbicki, A., Strzelecki Z., Kuźnicki, L. (red.) (2011), *Wizja przyszłości Polski. Studia i analizy*, t. 2, *Gospodarka i środowisko*, PAN, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, Warszawa 2011.
- Kołodko, G., (1993), *Kwadratura pięciokąta. Od załamania gospodarczego do trwałego wzrostu*, Poltext, Warszawa.
- Kołodko, G., (2013), *Strategia dla Polski 2013–2025*, „Rzeczpospolita”, 30.01.2013.
- Komisja Europejska, (2012), *European Vacancy Monitor*, Nr 7, grudzień 2012.
- Komisja Europejska, (2013), *European Economic Forecast – Winter 2013*.

- Komisja Europejska, (2005), *Wspólne działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy początek strategii lizbońskiej. Komunikat na wiosenny szczyt Rady Europejskiej*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela 2.2. COM (2005) 24, Bruksela.
- Komisja Europejska, (2008), *Zielona Księga w sprawie spójności terytorialnej. Przekształcanie różnorodności w siłę, Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Regionów i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego*, SEC (2008) 2550, Komisja Wspólnot Europejskich, COM (2008) 616 wersja ostateczna, Bruksela 6.10.
- Komisja Europejska, (2010), *Komunikat Komisji. Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, KOM (2010) 2020, wersja ostateczna, Bruksela, 3.3.2010.
- Komisja Nadzoru Finansowego, (2013), <http://www.knf.gov.pl/>.
- Komitet Regionów, (2010), *Działać teraz, patrząc w przyszłość po roku 2010*, Bruksela.
- Komitet Regionów, (2011), *Opinion of the Committee of the Regions on the Fifth Cohesion Report*, 31 March – 1 April 2011, Brussels COTER-V011.
- Komornicki, T., Szejgiec, B., *Handel zagraniczny. Znaczenie dla gospodarki Polski Wschodniej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010,
- Kornecki, L., (2008), *Foreign Direct Investment and Macroeconomic Changers in CEE Integrating into the Global Market*, „Investment Management and Financial Innovations”, Vol. 5, No. 4, s. 124–132.
- Kosiedowski, W., (red.) (2000), *Konkurencyjność gospodarcza regionu w warunkach nowego ustroju terytorialno-administracyjnego*, UMK w Toruniu, Włocławskie Towarzystwo Naukowe, Toruń 2000.
- Kosmalski, R., (2011), *Konwergencja i nierówności w Polsce w świetle metod DEA*, praca doktorska, UE w Poznaniu.
- Kowalewski, O., Rybiński, K., (2011), *The hidden transformation. Changing role of the state after the collapse of communism in Central and Easter Europe*, „Oxford Review of Economic Policy”, Vol. 27 (4), 2011, s. 634–657.
- Kowalski, A.M., (2010), *Znaczenie klastrów w tworzeniu nowych form innowacji*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, nr 3 (47), s. 246–262.
- Kowalski, A.M., (2011), *Europejskie inicjatywy na rzecz zwiększania innowacyjności i konkurencyjności gospodarki poprzez internacjonalizację klastrów*, „Studia Europejskie”, Vol. 57, nr 1, s. 79–100.
- Kowalski, A.M., Szlachta J., (2007), *Wnioski dla Polski wynikające z doświadczeń polityki strukturalnej UE w Irlandii i Wielkiej Brytanii*, w: Klamut, M., (red.), *Polityka ekonomiczna – współczesne wyzwania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- KPRM, (2012), *100 mld złotych na inwestycje energetyczne*, www.kprm.gov.pl
- KPRM, (2012), *Projekt ustawy o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie dróg publicznych z dn.21.02.2012.*
- KPRM, (2009a), *Polska 2030. Wyzwania Rozwojowe*, Warszawa.
- KPRM, (2009b), *Założenia systemu zarządzania rozwojem w Polsce*, Warszawa.
- KPRM, (2011), *Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności*, Warszawa.
- Krugman, P., (1995), *Development, Geography and Economic Theory*, The Massachusetts Institute of Technology Press, Cambridge.
- Leitão, N.C., (2010), *Foreign Direct Investment: The Canadian Experience*, “International Journal of Economics and Finance”, No. 4, 2010, pp. 82–88.

- Lipsey, R., (2002), *Home and Host Country Effects of FDI*, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No. 9293.
- Lösch, A., *Gospodarka przestrzenna. Teoria lokalizacji*, Państwowe Wydawnictwa Ekonomiczne, Warszawa 1961.
- Lubiński, M., Michalski, T., Misala, J., (1995), *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Pojęcia i sposób mierzenia*, IRiSS, Warszawa.
- Manpower, (2013), *Barometr Manpower Perspektyw Zatrudnienia. Polska, Q1/2013*.
- Markowski, T., Marszał, T., (1998), *Konkurencyjność regionów jako element polityki przestrzennej*, Biuletyn KPZK PAN, Warszawa.
- Marshall, A., (1962), *Principles of Economics*, Macmillan & Co Ltd, London.
- Marshall, A., (1890/1920), *Principles of Economics: An Introductory Volume*, Macmillan & Co., London.
- Martínez-Cañas, R., Sáez-Martínez F.J., Ruiz-Palomino P., (2012), *Knowledge acquisition's mediation of social capital-firm innovation*, „Journal of Knowledge Management”, Vol. 16, Issue 1, s. 61–76.
- Matkowski, Z., (2003), *Sytuacja gospodarcza krajów postsocjalistycznych – ekonomiczne i społeczne efekty transformacji*, „Ekonomista”, nr 6, s. 737–774.
- Matkowski, Z., (2004), *Postsocialist Countries*, „Eastern European Economics”, vol. 42, nr 3, s. 44–80.
- Matkowski, Z., (2007), *Assessment of the Economic Situation*, w: D.K. Rosati (red.), *New Europe. Report on Transformation*, Eastern Institute, Warsaw, s. 68–82.
- Matkowski, Z., (2010), *Perspektywy wzrostu gospodarczego Polski w latach 2010–2020 i docelowy poziom PKB per capita*, w: U. Płowiec, (red.), *Innowacyjna Polska w Europie 2020. Szanse i zagrożenia trwałego rozwoju*, PWE, Warszawa, s. 62–120 i s. 99–115
- Matkowski, Z., (2010a), *Dogonimy Zachodnią Europę dopiero za 25 lat*, „Polska. The Times”, 14.01.2010.
- Matkowski, Z., Próchniak, M., Rapacki, R., (2013), *Nowe i stare kraje UE – konwergencja czy dywergencja?*, w: K. Walczyk, (red.), *Badania koniunktury – zwierciadło gospodarki*, cz. II, „Prace i Materiały IRG”, t. 91, Instytut Rozwoju Gospodarczego, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Matkowski, Z., Próchniak, M., (2012), *Konwergencja poziomów dochodu*, w: M.A. Weresa, (red.), *Polska. Raport o konkurencyjności 2012. Edukacja jako czynnik konkurencyjności*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa, s. 46–65.
- McGrattan, E.R., (2011), *Transition to FDI Openness: Reconciling Theory and Evidence*, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No. 16774
- Ministerstwo Gospodarki, (2009), *Koncepcja rozwoju specjalnych stref ekonomicznych*, Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 27 stycznia 2009 r.
- MI, (2011), Ministerstwo Infrastruktury, *Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2013 z perspektywą do roku 2015*, Warszawa.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, (2007), *Polska. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, Dokument zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 7 maja 2007 roku, Warszawa.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, (2009a), *Polityka spójności Unii Europejskiej po 2013 r.*, Stanowisko Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Dokumenty Problemowe, Warszawa, październik.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, (2009b), *Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju Unii Europejskiej. Polski wkład w debatę*, Warszawa, sierpień.

- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, (2010), *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*, Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r., „Monitor Polski”, nr 36, poz. 423, Warszawa.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, (2010a), *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie*, Warszawa, lipiec.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, (2010b), *Stanowisko Rządu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie przyszłości Polityki Spójności po 2013 r.* przyjęte 18 sierpnia 2010 r., Warszawa.
- Ministry of Regional Development, (2011), *How to strengthen the territorial dimension of ‘Europe 2020 and the EU Cohesion Policy. Background Report*, Warsaw.
- Misala, J., (2011), *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*, PWE Warszawa.
- Misala, J., Bukowski, S., (2003), *Stabilizacja makroekonomiczna w Polsce w okresie transformacji*, „Ekonomista” 2003, nr 5, s. 574–591.
- Misala, J., (2003), *Współczesne teorie wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Misiąg, W., (2012), *Dochody, wydatki i zobowiązania JST w latach 2008–2011 i ich prognozy na lata 2012–2020*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- MRR, (2010), *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*, Warszawa.
- MRR, (2011a), *Raport Polska 2011. Gospodarka-Społeczeństwo, Regiony*, Warszawa
- MRR, (2011b), *Strategia Rozwoju Kraju 2020*, (projekt), listopad, Warszawa.
- MTBiGW, (2012), *Sprawozdanie z wykonania w 2011 roku Wieloletniego Programu Inwestycji Kolejowych do roku 2013 z perspektywą do roku 2015*, Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa.
- MTBiGW, (2013), *Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)*, Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa.
- Myrdal, G., (1958), *Teoria ekonomii a kraje gospodarczo nierozwinięte*, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa.
- Nair-Reichert, U., Weinhold, D., (2001), *Causality Test for Cross-Country Panels: New Look at FDI and Economic Growth in Developing Countries*, „Oxford Bulletin of Economics and Statistics”, Vol. 63, No. 2, s. 153–171.
- NBP, (2012), „Biuletyn Informacyjny”, 2012, nr 10.
- NBP, (2013), *Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w IV kwartale 2012 r. oraz prognozę koniunktury za I kwartał 2013 r.*, Narodowy Bank Polski, Warszawa.
- NBP, www.nbp.pl.
- Noferini, A., Beltran, S., Nouvilas, M., (2010), *Does the EU Empower (or Disempower) the Position of Regional Governments? Some Evidence from the Participation of the Spanish Autonomous Communities in the Council of the EU*, Regional Studies Association.
- Nunnenkamp, P., (2002a), *Determinants of FDI in Developing Countries: Has Globalization Changed the Rules of the Game?*, Kiel Institute for World Economies, Kiel Working Paper No. 1122.
- Nunnenkamp, P., (2002b), *To What Extent Can Foreign Direct Investment Help Achieve International Development Goals?*, Kiel Institute for World Economies, Kiel Working Paper No. 1128.
- Obroty towarowe handlu zagranicznego województwa mazowieckiego w latach 2004–2007*, „Analizy i Studia”, Zeszyt 2 (22)/2010, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie,

- OECD, (2008), *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*, Paris.
- OECD, (2011), *Regions and Innovation Policy*, OECD Reviews of Regional Innovation, OECD Publishing, Paris, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264097803-en>.
- OECD, (2011a), *Taxing Wages 2009–2010*, Paris.
- OECD, (2012), *Looking to 2060: Long-term Growth Prospects for the World*, OECD Economic Policy Papers, No. 03, Paris.
- OECD, (2012a), „Economic Outlook”, No. 2, Paris.
- OECD, (2012b), *Looking to 2060: Long-term Growth Prospects for the World*, OECD Economic Policy Papers, No. 03.
- OECD, (2000), *Main Determinants and Impacts of Foreign Direct Investment on China's Economy*, Paris.
- OECD, (2008), *Przeglądy terytorialne OECD. Polska*, Paryż, raport wydany przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- OECD, (2009), *Governing Regional Development Policy. The Use of Performance Indicators*, Paris.
- OECD, (2009a), *How Regions Grow. Trends and Analysis*, Paris.
- OECD, (2009b), *Investing for Growth: Building Innovative Regions. Policy Report*, Paris 31 March.
- OECD, (2009c), *Regional Policy Challenges, New Issues and Good Practices*, Paris, 31 March.
- Oręziak, L., (2008), *Finansowanie rozwoju regionalnego w Polsce*, Wyd. Wyższa Szkoła Handlu i Prawa w Warszawie, Warszawa.
- Orłowski, W.M., (1999), *Makroekonomiczne przyczyny deficytu*, w: U. Płowiec, W.M. Orłowski, (red.), *Bilans Płatniczy Polski – Wyzwania i Zagrożenia*, PTE Warszawa.
- Ozawa, T., (1992), *Foreign Direct Investment and Economic Development*, „Transnational Corporations”, Vol. 1, No. 1, s. 27–54.
- Padmasiri, H.M.N., (2012), *The role of human and social capital on the development of wooden furniture clusters in Sri Lanka*, „International Journal of Development Issues”, Vol. 11, Issue 1, s. 19–36.
- Pakulska, T., (2005), *Podatność innowacyjna Polski na napływ zagranicznego kapitału technologicznie intensywnego*, „Monografie i Opracowania”, nr 536, SGH, Warszawa.
- Park, C., Vertinsky, I., Lee C., (2012), *Korean international joint ventures: how the exchange climate affects tacit knowledge transfer from foreign parents*, „International Marketing Review”, Vol. 29, Issue 2, s. 151–174.
- Perroux, F., (1964), *La notion de pôle de croissance, L'économie du XXe siècle*, Presses Universitaires de France, Paris.
- PKP PLK SA, (2011), *Szanse i bariery utrzymania infrastruktury kolejowej w Polsce*, Warszawa.
- Plawgo, B., (red.) (2007), *Raport. Rozwój Struktur Klastrowych w Polsce Wschodniej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Płowiec, U., (red.) (2010), *Innowacyjna Polska w Europie 2020. Szanse i zagrożenia trwałego rozwoju*, PWE, Warszawa 2010.
- PMR, (2011), *Budownictwo drogowe w Polsce 2011 – Prognozy rozwoju na lata 2011–2014*. Warszawa.
- Polska. Raport o stanie handlu zagranicznego*, Departament Analiz i Prognoz, (za lata 2004–2012), Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Polskie Sieci Elektroenergetyczne – Operator, www.pse-operator.pl.
- Poniatowska-Jaksch, M., (2006), *Przemysłowe bezpośrednie inwestycje zagraniczne źródłem konkurencyjności regionu*, „Monografie i Opracowania”, SGH, nr 544, Warszawa.

- Portal branży HR, hrstandard.pl.
- Porter, M.E., (1990), *The Competitive Advantage of Nations*, The Free Press, New York.
- Porter, M.E., (2001), *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa.
- Posłuszny, K., (2011), Konkurencyjność międzynarodowa jako miara skuteczności restrukturyzacji przemysłu, „*Ekonomia menedżerska*”, nr 9, s. 49–61.
- PricewaterhouseCoopers, (2013), *IPO Watch Europe Annual Review 2012*, London.
- Próchniak, M., (2012), *Łączna produktywność czynników wytwórczych*, w: M.A. Weresa, (red.), *Polska. Raport o konkurencyjności 2012. Edukacja jako czynnik konkurencyjności*, SGH, Warszawa, s. 198–212.
- Próchniak, M., (2008), *Metodologia analizy konwergencji poziomów PKB per capita, oraz Metodologia analizy łącznej produktywności czynników wytwórczych*, w: M.A. Weresa, (red.), *Polska. Raport o konkurencyjności 2008*, SGH, Warszawa, s. 349–352.
- Próchniak, M., Witkowski, B., (2013), *Time Stability of the Beta Convergence among EU Countries: Bayesian Model Averaging Perspective*, „*Economic Modeling*”, Vol. 30, s. 322–333.
- Radosevic, S., (2000), *Regional Innovation Systems in Central and Eastern Europe: Determinants, Organizers and Alignments*, ESRCw: *The emerging industrial architecture of the wider Europe*, University of Sussex & University College London, Brighton.
- Rapacki, R., (2002), *Możliwości przyspieszenia wzrostu gospodarczego w Polsce*, „*Ekonomista*”, nr 4, s. 469–493.
- Rapacki, R., (2012), *Oporne doganianie Unii*, „*Rzeczpospolita*”, 20.06.2012.
- Rapacki, R., (red.) (2009), *Wzrost gospodarczy w krajach transformacji: konwergencja czy dywergencja?*, PWE, Warszawa.
- Rapacki, R., Próchniak, M., (2006), *Charakterystyka wzrostu gospodarczego w krajach postsocjalistycznych w latach 1990–2003*, „*Ekonomista*”, nr 6, s. 715–744.
- Rapacki, R., Próchniak, M., (2009), *The EU Enlargement and Economic Growth in the CEE New Member Countries*, „*European Economy – Economic Papers*”, No. 367.
- Rapacki, R., Próchniak, M., (2013), *Stawką przyszłość Polski*, „*Rzeczpospolita*”, 23.01.2013.
- Regional Innovation Monitor, (2011), DG Enterprise, European Commission <http://www.rim-europa.eu/>.
- Rodriguez-Pose, A., Crescenzi, P., (2006), *R&D Spillovers Innovation systems and the Genesis of Regional Growth In Europe*, OECD Paper, www.oecd.org/dataoecd/23/28/37618122.pdf
- Rodriguez-Pose, A., Frates, U., (2004), *Between Development and Social Policies: The Impact of European Structural Funds in Objective 1 Regions*, „*Regional Studies*”, Vol. 38, No. 1.
- Samecki, P., (2009), *Orientation Paper on Future Cohesion Policy*, Brussels DG REGIO, December.
- Sapir, A., Aghion, P., Bertola, G., Hellwig, M., Pisani-Ferry, J., Rosati, D., Vinals, J., Wallace, H., (2003), *An Agenda for a Growing Europe: Making the EU Economic System Deliver*, Report of an Independent High-Level Study Group to the President of the European Commission, Brussels.
- Schultz, T. W., (1976), *Investment in Human Capital*, The Free Press, New York.
- Sejm RP, www.sejm.gov.pl Siegel, D. S., Westhead, P., Wright M., (2003), *Assessing the impact of university science parks on research productivity: exploratory firm-level evidence from the United Kingdom*, „*International Journal of Industrial Organization*”, Vol. 21, No. 9, s. 1357–1369.
- Sölvell, Ö., Ketels, Ch., Lindqvist, G., (2009), *The European Cluster Observatory. EU Cluster Mapping and Strengthening Clusters in Europe*, Center for Strategy and Competitiveness, Stockholm.
- Sroka, J., Kwieciński, L., (2007), *Ocena wdrażania DSI. Regionalny System Innowacyjny versus Narodowy System Innowacyjny*, Dolnośląskie Centrum Studiów Regionalnych, Politechnika Wroclawska, Wrocław.

- Stiglitz, E., Sen, A., Fitoussi, J. P., (2009), *Report by the Commission on The Measurement of Economic Performance and Social Progress*, www.stiglitz-sen-fitoussi.fr.
- Stowarzyszenie Agencji Zatrudnienia, www.saz.org.pl.
- Strzelecki, Z., (2011), *Gospodarka regionalna Polski wobec globalnego kryzysu gospodarczego*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Strzelecki, Z., Legutko, P., (red.) (2010), *Oblicza współczesnego kryzysu a polskie regiony*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Swiss Re, (2011), *World insurance in 2010. Premium back to growth – capital increases*, Sigma No. 2.
- Swiss Re, (2012), *Global insurance review 2012 and outlook 2013/14*, Economic Research & Consulting.
- Szlachta, J., (1997), *Identyfikacja strategicznych wyzwań dla polityki rozwoju regionalnego Polski*, w: Z. Miłkołajewicz, (red.), *Podstawowe problemy polityki rozwoju regionalnego i lokalnego*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne Oddział w Opolu, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole.
- Szlachta, J., (1997), *Programowanie rozwoju regionalnego w UE*, KPZK PAN, Warszawa.
- Szlachta, J., (2009), *Doktryna OECD w sferze polityki rozwoju regionalnego*, w: A. Kukliński, K. Pawłowski, J. Woźniak, (red.), *Polska wobec wyzwań cywilizacyjnych XXI wieku*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków.
- Szlachta, J., (2011), *Wyniki konsultacji Piątego Raportu Kohezyjnego ze względu na ich zgodność ze stanowiskiem Polski*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, kwiecień.
- Szlachta, J., Zaleski J., (2009), *Spójność terytorialna w kontekście reformy europejskiej polityki strukturalnej – operacjonalizacja wymiaru terytorialnego*, w: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju Unii Europejskiej. Polski wkład w debatę*, Warszawa, s. 145–186.
- Szlachta, J., Zaleski, J., (2008), *Dylematy polityki strukturalnej Unii Europejskiej po roku 2013*, „Gospodarka Narodowa”, nr 3, s. 87–103.
- Szlachta, J., Zaleski, J., (2009), *Wpływ spójności terytorialnej na zmiany polityki strukturalnej Unii Europejskiej*, „Gospodarka Narodowa”, nr 4, s. 81–110.
- Szlachta, J., Zaleski, J., (2010), *Kierunki polityki regionalnej w Polsce do roku 2020*, „Gospodarka Narodowa”, nr 10, s. 37–56.
- Torrisi, G., (2009), *A Simulation on the 2013 EU Regional Policy Outcome*, MPRA Paper No. 12766.
- TransMONEE, (2012), UNICEF Innocenti Research Centre, Florence.
- Transparency International, <http://www.transparency.org/cpi2012/results>
- UNCTAD, www.unctad.org.
- UNDP, (2011), *Human Development Report 2011*, New York – Oxford.
- UNESCO, www.unesco.org.
- UniCredit, (2012), *CEE Banking Outlook. Banking in the new ‘normal,’ Unicredit CEE Strategic Analysis*, January.
- United Nations, (2006), *Innovation in Governance and Public Administration. Replicating What Works*, Department of Economic and Social Affairs.
- United Nations, (2013), *World Economic Situation and Prospects 2013*, New York.
- URE, Urząd Regulacji Energetyki, www.ure.gov.pl
- Wang, Y., Yao, Y., (2003), *Sources of China's Economic Growth 1952–1999: Incorporating Human Capital Accumulation*, „China Economic Review” No. 14, s. 32–52.
- Welfe, W., (2001), *Czynniki wzrostu potencjału gospodarczego Polski*, „Ekonomista”, nr 2, s. 177–200.

- Weresa, M.A., (2012), *Internacjonalizacja systemu innowacji w Polsce na tle wybranych krajów członkowskich Unii Europejskiej*, w: M.A. Weresa, K. Poznańska, (red.), *Procesy tworzenia wiedzy, transferu osiągnięć naukowych i technologicznych do biznesu*, SGH, Warszawa, s. 169–214.
- Weresa, M.A., (2012), *Systemy innowacyjne we współczesnej gospodarce światowej*, PWN Warszawa.
- Weresa, M.A., (red.) (2012), *Polska. Raport o konkurencyjności 2012. Edukacja jako czynnik konkurencyjności*, Instytut Gospodarki Światowej, SGH, Warszawa.
- Williamson, J.G., (1965), *Regional Inequality and the Process of National Development: A Description of the Patterns*, "Economic Development and Cultural Change", Vol. 13, s. 3–45.
- WIPO, (2012), *Statistical Country Profiles*, WIPO statistics database, <http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/>.
- Wooldridge, J.M., (2010), *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*, The MIT Press, London.
- World Bank, (2009), *World development report 2009. Reshaping Economic Geography*, Washington DC.
- World Bank, (2011), *The Job Crisis: Household and Government Responses to the Great Recession in Eastern Europe and Central Asia*, Washington.
- World Bank, (2012), *Doing Business 2013. Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*, <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf>
- World Bank, (2013a), *World Development Indicators Database* – databank.worldbank.org
- World Bank, (2013b), *Global Economic Prospects*, Washington 2013.
- World Economic Forum, (2012), <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/>
www.oecd-ilibrary.org/statistics.
- www.stat.gov.pl.
- Wyniki konsultacji piątego raportu kohezyjnego, http://ec.europa.eu/regional_policy/consultation/5cr/answers_en.cfm.
- Zaleski, J., Kudelko, J., Mogiła, Z., (2012), *Rola polityki spójności po 2013 r. w procesie konwergencji społeczno-gospodarczej polskich regionów*, w: *Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013 r.*, „Studia KPZK PAN”, tom CXL, s. 39–55, Warszawa.
- Zaleski, J., Tomaszewski, P., (2004), *Makroekonomiczne efekty realizacji Narodowego Planu Rozwoju 2004–2006*, „Studia Regionalne i Lokalne”, Uniwersytet Warszawski nr 2 (16), s. 58–78.
- Zielińska-Głębocka, A., (2008), *Specjalizacja i lokalizacja działalności gospodarczej*, w: A. Zielińska-Głębocka, (red.), *Lokalizacja przemysłu a konkurencyjność polskich regionów (w kontekście integracji europejskiej)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- ZUS, www.zus.pl